

Programma Zuid-Hollands Groen Jaarverslag 2019

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten op 14 april 2020

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Inleiding	5
Verantwoording	7
Financiële verantwoording	8
Beleidsmatige verantwoording	15
Inleiding	15
Doelen	19
Doel 1-3 Recreatie en groenbeleving	21
Niet van toepassing	25
Doel 1-4 Natuur en biodiversiteit	33
Doel 1-5 Duurzame landbouw	57
Bijlagen	67
Bijlage 1 Financiën POP 3	69
Bijlage 2 Groene reserve	75
Bijlage 3 Groencompensatieprojecten	81

Inleiding

In 2019 is er een nieuw college aangetreden met een nieuw collegeakkoord "Elke dag beter Zuid-Holland". In februari 2019 zijn de visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving (RGL) en de bijbehorende uitvoeringsagenda 2019 (UA) vastgesteld in PS. De visie gaat in op de doelen voor de lange termijn. In de UA wordt de visie nader uitgewerkt in concrete acties. Het nieuwe collegeakkoord is leidend voor de inzet op en realisatie van de groenopgaven binnen de verschillende beleidsonderwerpen van het PZG.

Met het huidige college is voor 2020 e.v. een nieuwe begrotingsindeling vastgesteld die aansluit bij de opgaven zoals die in het collegeakkoord zijn opgenomen. Deze Voortgangsrapportage 2019 is een terugblik en hanteert nog de oude indeling van de begroting en de afspraken die daarover toen zijn gemaakt. Dit jaarverslag richt zich voornamelijk op de lopende, huidige programma's: recreatie en groenbeleving (doel 1.3), natuur en biodiversiteit (doel 1.4) en duurzame landbouw (doel 1.5). Bezien wordt of het volgende jaarverslag een ander karakter zal krijgen. Kan het zich vooral richten op de ambitie 5 Versterken natuur uit de nieuwe begroting 2020 en een meer integraal karakter krijgen.

De stikstof crisis die in 2019 is ontstaan doet een groot beroep op de kennis en inzet van de medewerkers in het groenveld. In sommige gevallen zijn andere werkzaamheden hierdoor wat naar de achtergrond verschoven of minder intensief opgepakt. De crisis maakte dit helaas noodzakelijk.

Verantwoording

Financiële verantwoording

Aansluiten op de Jaarrekening 2019

Het PZG onderbouwt de begroting voor de groene doelen op het niveau van taken en producten, specifiek van de doelen 1-3, 1-4 en 1-5. Voordat verder op de doelen wordt ingegaan op de financiële verantwoording van de producten, zijn ter aansluiting op de jaarrekening in deze paragraaf op doelniveau de financiële resultaten weergegeven. Daarnaast wordt o.a. de besteding van een aantal financieringsbronnen weergegeven waaronder de POP3 middelen, de impuls gelden uit de Hoofdlijnenakkoorden 2012-2015 en 2016-2019. Dit is vanwege het aflopen van het Hoofdlijnenakkoord de laatste verantwoording in de huidige begrotingsstructuur. In de volgende verantwoordingsboekwerken zal de nieuwe begrotingsstructuur gehanteerd gaan worden.

In de doelen geeft het jaarverslag PZG per product een doorkijk van de bestedingen.

In de paragraaf Omvang en opbouw van de groene reserve wordt specifiek aandacht besteed aan de omvang, samenstelling en ontwikkeling van de groene reserve.

Doel 1.3 Recreatie en groenbeleving

In 2019 laat de realisatie een onderbesteding zien van circa € 3,5 mln. Oorzaak van de onderbesteding is met name gelegen in de subsidiesfeer en vertraging in het overdragen van recreatiegebieden. Het niet verstrekken, looptijd wijzigingen en lagere vaststellingen in 2019 leiden tot een onderbesteding in 2019. Dit waren onder andere:

- De overdracht van recreatiegebied Ruyven heeft vertraging opgelopen (€ 1,5 mln). Hierdoor zijn de hiervoor bestemde middelen niet gerealiseerd en zullen deze in 2020/2021 worden besteed.
- Het betreft intrekken c.q. verlagen van subsidies van diverse projecten (€ 1 mln) waaronder het project Mallegatpark en Nassauhaven, de Blauwe Verbinding deeltracé Rhoonse Baan, Project Ruyven-Noord en Aanleg en groene Inrichting gemeente Midden-Delfland.
- Een looptijdverlenging van de subsidie voor de Landschaptafel Leidsche Ommelanden (€ 0,7 mln) van 31 december 2019 naar 31 december 2020. De middelen hiervoor zijn reeds beschikbaar vallen binnen het totale budget dat voor de landschapstafels aanwezig is.
- Voor het opknappen en het groot onderhoud van het ruit- en menpadennetwerk is in totaal € 3,2 mln vrijgemaakt bij motie 743. Voor de begeleiding van de subsidieaanvragen voor het groot onderhoud van de bestaande ruit- en menpaden is in de loop van het jaar een kwartiermaker ingehuurd. De geplande geïntegreerde regionale aanpak is hierdoor vertraagd. De eerste subsidieaanvragen zijn ontvangen in 2019 en worden in 2020 beschikbaar. (€ 0,4 mln).

Begroting baten en lasten van doel 1.3 Recreatie en groenbeleving

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	27.321	27.199	-389	-70	26.740	23.221	3.518
Baten	308	287	-150	0	137	930	-793
Subtotaal baten en lasten	27.013	26.912	-239	-70	26.602	22.291	4.312
Toevoeging aan reserves	881	769	601	0	1.370	1.552	-182
Onttrekking aan reserves	9.736	8.622	-248	604	8.978	6.057	2.921
Subtotaal reserves	-8.855	-7.852	848	-604	-7.608	-4.505	-3.103
Resultaat	18.158	19.060	609	-674	18.995	17.786	1.209

Doel 1.4 Natuur en biodiversiteit

Doel 1.4 bestaat voornamelijk uit het programma NNN, Project Mainport Rotterdam 750 ha (PMR inclusief Buitenland van Rhoon), Integrale Ontwikkeling Delft-Schiedam (IODS), Natura 2000 / PAS en Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer Zuid-Holland (SNL) en de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap Zuid-Holland (SKNL). De beheerlasten van opgeleverde natuurterreinen in het kader van NNN zijn verwerkt in de meerjarenbegroting.

In 2019 laat dit doel een onderbesteding zien van circa € 3,1 mln. Nader analyse laat zien dat het saldo van de onderbesteding is samengesteld uit plussen en minnen.

- Voor de realisatie van het NatuurNetwerk Nederland (NNN) zijn de lasten € 1,4 mln lager dan begroot. De lagere realisatie bestaat uit een overschrijding op het onderdeel Krimpenerwaard van € 0,9 mln en onderschrijdingen op Gouwe Wiericke, de ecologische verbindingszones en de overige NNN gebieden van respectievelijk € 1,1 mln, € 2 mln en € 0,9 mln. Deze wordt veroorzaakt door het achterblijven van de realisatie ten opzichte van de planning. De realisatie verschuift naar volgend(e) jaar(en).
- De lasten met betrekking tot het beheer, de verpachting, de verkoop en de afschrijving van groene grond zijn € 1,6 mln hoger dan begroot.
- De lasten met betrekking tot het beheer, de verpachting, de verkoop en de afschrijving van provinciaal vastgoed en de bedrijfsvoering van de afdeling Grondzaken zijn € 0,9 mln hoger dan begroot.
- Voor de realisatie van het Project Mainport Rotterdam (PMR750) zijn de lasten € 1,5 mln lager dan begroot. De realisatie van het Buitenland van Rhoon is voor 2019 deels verschoven naar volgend(e) jaar(en).
- De lasten van IODS zijn € 0,6 mln lager dan begroot. Daarvan heeft € 0,3 mln betrekking op een doorgeschovensubsidie waardoor de lasten naar volgend(e) jaar(en) doorschuiven. Het overige deel betreft het doorschuiven van geplande realisatie 2019 naar volgend(e) jaar(en).
- De lasten voor het Verbeterplan Boerenlandvogels zijn € 0,4 mln hoger dan begroot. Binnen dit plan zijn de lasten voor de uitvoering van motie 725 Winst voor Weidevogels € 0,7 mln lager. De lasten voor de realisatie van Weidevogelkerngebieden is daarentegen € 1,1 mln hoger. Dit komt vooral door de mogelijkheid die zich voordeed om geschikte gronden te verwerven.
- Voor de uitvoering van de wet natuur, faunabeheer en soortenbeleid zijn de lasten € 1,5 mln lager dan begroot. Daarvan heeft € 0,7 mln betrekking op de uitvoering van de wet Natuur, € 0,2 mln op Faunabeheer en € 0,6 mln op het Soortenbeleid.
- Voor de uitvoering van het Natuurbeheer NNN (SNL en SKNL) en het Agrarisch Natuurbeheer zijn de lasten € 0,7 mln lager dan begroot. Daarvan betreft € 1,1 mln een onderschrijding op het Natuurbeheer NNN en € 0,4 mln een overschrijding op het Agrarisch Natuurbeheer. Het verschil wordt veroorzaakt door respectievelijk minder en meer subsidieaanvragen.

Begroting baten en lasten van doel 1.4 Natuur en biodiversiteit

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	69.551	74.667	-180	-4.429	70.057	66.881	3.176
Baten	62.836	23.580	1.843	937	26.359	20.848	5.512
Subtotaal baten en lasten	6.715	51.087	-2.023	-5.366	43.698	46.034	-2.336
Toevoeging aan reserves	40.930	105.945	5.270	0	111.214	106.765	4.450
Onttrekking aan reserves	14.214	134.870	563	-3.931	131.502	131.845	-343
Subtotaal reserves	26.716	-28.926	4.707	3.931	-20.288	-25.080	4.792
Resultaat	33.431	22.161	2.684	-1.435	23.410	20.954	2.456

Doel 1.5 Duurzame landbouw

De realisatie van dit doel is € 0,3 mln hoger ten opzichte van de bijgestelde begroting. Deze afwijking wordt voornamelijk veroorzaakt door:

- De lasten voor maatregelen en voor uitvoeringskosten van POP3 zijn € 1 mln hoger dan begroot. Daarvan heeft € 0,1 mln betrekking op de POP3 maatregelen Landbouw en € 0,9 mln op de uitvoeringskosten van het gehele POP3 programma.
- Lagere lasten (€ 0,2 mln) voor mest met een gereduceerd fosfaatgehalte. De start van het programma heeft vertraging opgelopen en zal doorlopen in 2020/2021.
- Lagere lasten (€ 0,3 mln) voor uitvoeringsprogramma Groen Systeem innovatie landbouw a.g.v. vrijval van subsidies (lagere vaststelling).
- Met betrekking tot kavelruil is € 0,3 mln minder gerealiseerd. Dat kwam voor € 0,2 mln uit een vrijval van eerder verleende subsidies en voor € 0,1 mln door lagere lasten a.g.v. minder kavelruilaanvragen.
- Naast bovenstaande onderwerpen tellen een aantal kleine verschillen op tot een hogere lasten van € 0,1 mln.

Begroting baten en lasten van doel 1.5 Duurzame landbouw

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	1.437	8.308	3.316	135	11.759	12.062	-303
Baten	1.772	2.034	677	10	2.721	3.009	-287
Subtotaal baten en lasten	-335	6.274	2.639	125	9.038	9.053	-15
Toevoeging aan reserves	228	1.187	0	0	1.187	1.063	124
Onttrekking aan reserves	-3.623	2.547	2.778	75	5.400	5.224	176
Subtotaal reserves	3.851	-1.360	-2.778	-75	-4.213	-4.160	-52
Resultaat	3.517	4.914	-140	50	4.825	4.893	-68

Plattelands OntwikkelingsProgramma – 3 (POP-3)

Het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 Zuid-Holland (POP-3) is een financieringsinstrument om Europese middelen in te zetten bij de realisatie van provinciaal beleid. In de begroting is dit terug te vinden in begrotingsdoelen 1.2, 1.4 en 1.5.

In 2023 verantwoordt de lidstaat Nederland het Plattelandsontwikkelings Programma aan de Europese Commissie. Daarom moeten uiterlijk eind 2022 de gesubsidieerde projecten zijn afgerond. In het algemeen kennen de gesubsidieerde innovatieprojecten een looptijd van 3 jaar. Dat betekent dat in 2019 de laatste openstellingen voor verbetering van concurrentiekracht en voor innovatie hebben plaatsgevonden. Alleen de openstelling voor LEADER loopt nog in 2020, de LEADER projecten kennen doorgaans een kortere looptijd.

Toelichting

In 2019 hebben de volgende POP-3 openstellingen plaatsgevonden:

POP-3 maatregel	Datum openstelling	Datum sluiting	Aantal aangevraagd/ ontvankelijk/ Toe te kennen	Deelplafond openstelling	Totaal aangevraagde subsidie	Totaal toe te kennen subsidie
2.1 Kennisoverdracht	27-05-2019	20-06-2019	2/2/1	€ 350.000,-	€ 397.616,-	€250.000,-
2.3 Duurzame investeringen jonge landbouwers	03-12-2018	08-02-2019	62/53/50	€ 1.060.000,-	€ 1.055.788,55	€ 844.177,67
2.6 Niet-productieve investeringen water	03-04-2019	16-05-2019	6/6/6	€ 15.742.640,07	€ 15.742.640,07	€ 15.742.640,07
2.7 Samenwerking duurzame innovaties	04-02-2019	10-04-2019	24/24/10	€ 4.341.641,71	€ 10.925.988,-	€ 4.341.641,71
3. LEADER	04-03-2019	01-04-2019	4/2/2	€ 1.275.000,-	€ 427.204,-	€ 200.000,-
3. LEADER	15-07-2019	31-11-2019	3/3/3	€ 1.650.000,-	€ 419.300,-	€ 419.300,-

Op 2 maart 2015 is de Uitvoeringsregeling POP-3 voor het eerst toegepast. Tot en met 31 december 2019 is er in totaal € 39.403.616,51 aan subsidie verleend.

Per maatregel is de verdeling als volgt:

Maatregel	Aantal verleningen	Verleend subsidiebedrag
Kennisoverdracht	10	€ 1.296.530,35
Fysieke investeringen	9	€ 1.314.580,85
Jonge Landbouwers	151	€ 2.416.202,50
Niet-productieve investeringen biodiversiteit en landschap	8	€ 3.133.054,95
Niet-productieve investeringen water	24	€ 21.720.483,82
Samenwerking duurzame innovaties	20	€ 7.291.124,28
Samenwerking in het Europees Innovatie Partnerschap	1	€ 175.744,65
LEADER	13	€ 2.055.895,11
Totaal	236	€ 39.403.616,51

Evaluatie

De Uitvoering van het POP-3 wordt landelijk, door provincies en ministerie van LNV, gemonitord en geëvalueerd. De wijze van evaluatie is in Europese verordeningen voorgeschreven. De evaluatie vindt gedurende de POP-3 periode tweemaal plaats. In 2019 heeft de tussentijdse evaluatie plaats gevonden over de jaren 2014 tot en met 2018. Aan het eind van de POP-3 periode vindt in 2023 de eindevaluatie plaats. Daarnaast stelt het Regiebureau POP jaarlijks een verslag over de uitvoering van het POP-3 op.

De evaluaties en jaarverslagen geven inzicht in de mate waarin de doelen van het programma worden verwezenlijkt. Deze verslagen zijn te raadplegen op de website van het Regiebureau POP.

Incidentele groene intensiveringen

Uitvoeringsprogramma 100

In het uitvoeringsprogramma Groen voor is voor 2011-2015 € 100 mln toegezegd (UPG 100). Het laatste restant van deze middelen is in 2019 gerealiseerd.

Uitvoeringsprogramma 40

In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 hebben GS een impuls van € 40 mln voor het groene domein beschikbaar gesteld (UPG40). Deze is als volgt opgebouwd:

Landschapstafels	€ 20 mln
Landbouw	€ 15 mln
Groenparticipatie	€ 5 mln

De uitvoering van deze plannen heeft een bekleemde doorloop na 2019 en verder in de financiële producten. Dit is zichtbaar in de uitputting van de reserve UPG 40 en realisatie van incidentele budgetten.

Elke dag beter. Zuid-Holland. Coalitieakkoord 2019-2023

In het coalitieakkoord 'Elke dag beter. Zuid-Holland.' zijn voor de periode 2019 - 2023 nieuwe ambities benoemd. Groene ambities zijn in het akkoord beschreven in de hoofdstukken:

- Versterken natuur in Zuid-Holland
- Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland
- Gezond en veilig Zuid-Holland

De bijbehorende intensiveringen van dit akkoord zijn niet in deze voortgangsrapportage verwerkt.

Groene reserves

In de reserve Groen is budget ondergebracht waarvan het realiseren van het uitvoeringsresultaat is uitgesteld. Het is te vergelijken met een tijdelijke tussenrekening waar het budget is ondergebracht tot het resultaat is bereikt waartoe het budget beschikbaar is gesteld. Het betekent dat het budget in de reserve Groen is toegedeeld en niet vrij inzetbaar is.

In de afgelopen jaren is het volgende onderscheid naar doelen in de reserve Groen gemaakt:

- Groene ambities
- Beheerplannen Natura 2000 en PAS
- Vlietland
- Decentralisatieakkoord natuur
- Reserve Natuurcompensatie
- Reserve UPG40 in Hoofdlijnenakkoord 2016 – 2019
- Reserve Ontwikkelopgave natuur
- IODS
- Reserve Natuur Netwerk Nederland

Bij Kadernota 2018 is een nieuwe reserve Natuur Netwerk Nederland (NNN) ingesteld. Bij de Begroting 2019 is deze gevuld met de benodigde middelen voor de realisatie van het NNN programma. De voeding van de reserve NNN vindt plaats vanuit de reserve Groene Ambities en Decentralisatieakkoord Natuur. In de reserve NNN zijn alleen middelen opgenomen die geraamd zijn voor de uitvoering van het programma NNN en de motie Winst voor Weidevogels (€ 10 mln). De reserve Decentralisatieakkoord is per 2019 opgeheven en het saldo is overgeheveld naar de reserve NNN.

De realisatie van het programma NNN wordt bekostigd uit de reserves NNN en Ontwikkelopgave Natuur en daarnaast uit de verkoop- en pachtopbrengsten Grond voor Grond.

Het PZG bevat de uitvoeringsresultaten en de bestedingen per product voor de periode 2019 – 2033. Een deel van de bestedingen komt ten laste van een doel in de groene reserve. Zo wordt inzicht verkregen in de inzet en het verloop van de omvang van de groene reserve.

Als alle verplichtingen zijn nagekomen en dus alle doelen zijn gerealiseerd is de verwachting dat er geen saldo resteert in de reserve Groene ambities. Voeding van de reserve Groene ambities vindt plaats door het 'gesloten systeem Groen'. Zoals vastgelegd in het Coalitieakkoord Elke dag beter. Zuid-Holland, worden positieve en negatieve resultaten in het Groendomein verrekend met de reserve Groene ambities voor zover ze niet verrekend worden met bestemmingsreserves (bijvoorbeeld de reserve NNN).

Het resterende budget kan dan dienen ter dekking van maatregelen voor het bijbehorende doel. In enkele gevallen is het ook mogelijk dat het budget ten goede kan komen voor alle groene doelen. Dat is afhankelijk van de herkomst van het budget, de dekkingsbron, en de voorwaarden die daarbij zijn gesteld.

Overzicht reserves

Programmareserve (bedragen x € 1.000)	Saldo per 01-01-2019	Onttrekkingen 2019	Toevoegingen 2019	Saldo per 31-12-2019
Groene ambities	67.254	53.751	6.904	20.407
Beheerplannen Natura 2000 en PAS	10.976	0	796	11.772
Vlietland	334	144	0	189
Decentralisatieakkoord natuur	67.143	66.223	0	920
Natuurcompensatie	1.351	1.055	0	296
Reserve UPG 40	10.490	2.480	2.190	10.200
Reserve Ontwikkelopgave natuur	82.401	16.296	6.828	72.933
NatuurNetwerk Nederland	0	2.643	94.667	92.024
IODS	5.390	1.393	705	4.702
Totaal programmareserve	245.338	143.985	112.090	213.443

Beleidsmatige verantwoording

Inleiding

Dit hoofdstuk biedt, in aanvulling op de jaarrekening, een samenvatting van de besluiten waarop de beleidsuitvoering is gebaseerd. In het bijzonder gaat het om het Coalitieakkoord "Elke dag beter. Zuid-Holland", de visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving (RGLB) en de bijbehorende uitvoeringsagenda, Beleidsvisie Groen en het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG). Ook geeft dit hoofdstuk inzicht in afspraken betreffende het beheer van gebieden en voorzieningen en de opvattingen van GS over het betrekken van gebiedspartijen bij de uitvoering van het groenbeleid. Tenslotte blikt het vooruit op verwachte ontwikkelingen in het groenbeleid.

Het provinciale groenbeleid

Het Coalitieakkoord 'Elke dag beter. Zuid-Holland' beschrijft de ambitie van het huidige College van Gedeputeerde Staten voor Versterken natuur in Zuid-Holland: *"Ons landschap en de biodiversiteit staan onder druk door het groeiend aantal inwoners, economische ontwikkeling, bodemdaling en de klimaatverandering. Er is behoefte aan meer ruimte voor woningen en bedrijvigheid. Die ruimte is door een uitspraak van de Raad van State over het Programma Aanpak Stikstof (PAS) op het moment niet meer voorhanden. We zoeken naar een gezonde leefomgeving waarbij duurzame, economische dynamiek en ecologische groei in balans zijn. De landbouwsector, op veel plaatsen drager van het landschap, heeft te kampen met bodemdaling en druk op schaalvergroting vanuit de wereldmarkt. Ook verstedelijking en oprukkende bedrijvigheid zetten druk op het open landschap.*

Tegelijkertijd groeit het besef dat een aantrekkelijk landelijk gebied een belangrijke vestigingsfactor is voor mensen en bedrijven en een essentieel onderdeel van de leefomgevingskwaliteit voor inwoners, werknemers, recreanten en toeristen."

Deze 1^e wijziging van de begroting wordt uitgewerkt onder ambitie 5 Versterken Natuur in Zuid-Holland en ambitie 7 Gezond en Veilig Zuid-Holland. In de Begroting 2019 is het groenbeleid uitgewerkt in Programma 1: *Groen, waterrijk en schoon*. Deze voortgangsrapportage heeft betrekking op 2019, waarin de onderstaande (oude) doelen worden gebruikt:

1.3	Recreatie en Groenbeleving	<i>Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap</i>
1.4	Natuur en Biodiversiteit	<i>De biodiversiteit is behouden en waar mogelijk versterkt</i>
1.5	Duurzame Landbouw	<i>Sterke positie voor duurzame economisch rendabele grondgebonden landbouw</i>

De Jaarstukken 2019 geeft antwoord op drie vragen: (1) *Wat hebben we bereikt?* (2) *Wat hebben we gedaan om dit te bereiken?* (3) *Wat heeft het gekost voor het doel?* De VGR-Groen geeft een nadere uitwerking van de begroting in producten. De VGR wil daarmee inzicht geven in de beoogde uitvoeringsresultaten en daarbij behorende verwachte bestedingen.

Opgave Toerisme & Recreatie

Deze opgave beschrijft diverse programma's en projectendie bijdragen aan toeristische en recreatieve doelen. Voorbeelden zijn project gericht op het stimuleren van waterrecreatie, HollandCity (een nationaal programma om toerisme in Nederland te promoten en beter te spreiden over Nederland en de seizoenen) en deelname aan de Nationale Parken Hollandse Duinen en NL Delta.

Uitvoeringsstrategie voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Voor de realisatie van het NNN hebben PS in 2014 een uitvoeringsstrategie vastgesteld. Dit is in het voorjaar 2018 via het Kaderbesluit / Kadernota 2018 geactualiseerd. Het grootste deel van het te realiseren NNN ligt in de deelgebieden Gouwe Wiericke en de Krimpenerwaard. Conform de sturingsfilosofie uit de Beleidsvisie hebben GS met deze twee gebieden overeenkomsten afgesloten, op basis waarvan de gebiedspartijen de NNN opgave realiseren, zoveel mogelijk in samenhang met andere opgaven zoals water, landbouw, recreatie en bodemdaling. Dit betekent dat de Stuurgroep Krimpenerwaard en de Stuurgroep Gouwe Wiericke verantwoordelijk zijn voor de realisatie van de NNN-doelen in hun regio, op basis van provinciale kaders en financiering.

Duurzame Landbouw

De ambitie is te komen tot een duurzame landbouw- en voedselketen in Zuid-Holland, met gezond, duurzaam en betaalbaar eten voor iedereen. Met deze ambitie wil de provincie aan de ene kant de kwaliteit van de leefomgeving verbeteren door het sluiten van kringlopen van grondstoffen, het versterken van regionale voedselketens en het versterken van de biodiversiteit in de grondgebonden landbouw door nieuwe verdienmodellen. Ook het in stand houden van een sterke landbouwsector als duurzaam economisch cluster op lange termijn is het doel.

De provincie stimuleert en faciliteert initiatiefnemers van duurzame innovaties in de landbouw- en voedselsysteem. Zij werken in proeftuinen: een zichtbare plek waar de provincie samen met koplopers in de landbouw- en voedselketen vormen van duurzame landbouw ontwikkelt en uitprobeert. Samen met het netwerk van voedselvernieuwers de Zuid-Hollandse Voedsel families en het Kennisteam vormen de proeftuinen het Open Netwerk Voedsel Innovatie.

Ontwikkeling van het groenbeleid

Ons landschap en de biodiversiteit staan onder druk door het groeiend aantal inwoners, economische ontwikkeling, bodemdaling en de klimaatverandering. Er is behoefte aan meer ruimte voor woningen en bedrijvigheid. Die ruimte is door een uitspraak van de Raad van State over het Programma Aanpak Stikstof (PAS) op het moment niet meer voorhanden. We zoeken naar een gezonde leefomgeving waarbij duurzame, economische dynamiek en ecologische groei in balans zijn.

De landbouwsector, op veel plaatsen drager van het landschap, heeft te kampen met bodemdaling en druk op schaalvergroting vanuit de wereldmarkt. Ook verstedelijking en oprukkende bedrijvigheid zetten druk op het open landschap.

Tegelijkertijd groeit het besef dat een aantrekkelijk landelijk gebied een belangrijke vestigingsfactor is voor mensen en bedrijven en een essentieel onderdeel van de leefomgevingskwaliteit voor inwoners, werknemers, recreanten en toeristen.

In het Coalitieakkoord "Elke dag beter. Zuid-Holland" ligt de nadruk meer op maatschappelijke opgaven, zoals verstedelijking, klimaat, en energievernieuwing. De kwaliteit van de leefomgeving is erbij gebaat als natuur, water, recreatie, landbouw en economie in samenhang worden gezien. De bescherming van de bijzondere kwaliteiten van het landschap dient mede om de groenbeleving van inwoners, recreanten en toeristen te verbeteren. Met meer biodiversiteit en meer ruimte voor natuur inclusieve landbouw ontstaat een fijnmazig natuurnetwerk. Aantrekkelijke landschappen reiken tot in de stad en het stedelijk gebied reikt tot in de landschappen: een zachte overgang van het stedelijk- naar het landelijk gebied.

Uitvoering geven aan aangenomen moties

In de vergadering van 28 juni 2017 hebben PS motie nr. 719 aangenomen waarin is verzocht om het uitkeren van tegemoetkomingen in de schaduw door zomerganzen te continueren totdat de doelpopulatie is bereikt. Daartoe is een meerjarig incidenteel budget van € 2 mln beschikbaar gesteld. Dit budget is in te zetten in de periode tot en met 2020 t.b.v. de hiervoor genoemde tegemoetkomingen en voor maatregelen ter beperking van de ganzen schaduw. De uitwerking van de motie is omschreven in het behandelvoorstel dat in augustus 2017 door GS

aan PS is gezonden. De maatregelen zijn ondergebracht in het product 'Wet Natuur, soortenbeheer, faunabeheer'.

In dezelfde vergadering is door PS motie nummer 725 'Miljoenen voor winst en weidevogels' aangenomen. Met deze motie spreken PS uit dat zij bereid zijn om onder voorwaarden vanuit de bestaande groenbudgetten extra middelen beschikbaar te stellen.

De weide- en akkervogels nemen landelijk de laatste decennia sterk af. Dit is ook in de provincie Zuid-Holland het geval. De provincie zet naast de bestaande instrumenten ter behoud van de biodiversiteit zoals het beheer van het NNN en het agrarisch natuurbeheer in op integrale, gebiedsgerichte en praktijkgerichte verbeterplannen. In 2017 zijn reeds door de terreinbeherende organisaties, agrarische collectieven en vrijwilligers gezamenlijk verbeterplannen opgesteld. Deze partijen hebben vervolgens in 2018 met de provincie Zuid-Holland gezamenlijk gewerkt aan het Actieplan Boerenlandvogels waarin de maatregelen bij elkaar worden gebracht verder aangevuld worden. Het actieplan Boerenlandvogels is inmiddels gereed en heeft tevens geleid tot een bestedingsvoorstel voor de beschikbare middelen van motie 725.

Daarnaast wordt in de Krimpenerwaard ervaring opgedaan met de nieuwe strategie van zelfrealisatie van onder andere weidevogel natuur door agrariërs binnen de begrenzing van het NNN. Dit alles biedt input voor de invulling van de motie waardoor deze inmiddels door Provinciale Staten als afgedaan is beschouwd.

In motie 881, van 3 juli 2019, is gevraagd om het Bos- en bomenbeleid nader uit te werken op grond van hoofdstuk 4 Wet natuurbescherming. Deze vraag richt zich op het beschermen van bestaand bos. GS hebben besloten deze vraag breder op te pakken, in de vorm van het opstellen van een Bos- en bomenbeleid. Dit sluit aan bij de landelijke ambities uit het klimaatakkoord en de wens voor meer bomen uit het coalitieakkoord.

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat Rijk en provincie samen een Bossenstrategie opstellen om invulling te geven aan de afspraken voor koolstofopslag die in het Klimaatakkoord zijn toebedeeld aan bos. De eerste resultaten (ambitie en doelen) zijn in februari 2020 naar de Tweede Kamer gestuurd. Eén van de ambities is om landelijk 37.000 ha extra bos te realiseren.

In Zuid-Holland wordt gewerkt aan een groeimodel, waarover PS in juni wordt geïnformeerd. In juni kunnen namelijk nog niet alle onderdelen van het Zuid-Hollandse Bos- en bomenbeleid uitgewerkt zijn. We zijn afhankelijk van de verdere uitwerking van de landelijke Bossenstrategie. Daarin wordt o.a. bepaald welke instrumenten ingezet kunnen worden om de doelen te realiseren. Bovendien geeft een groeimodel ons de mogelijkheid om koppelkansen uit te werken met andere opgaven, zoals klimaatadaptatie, infra, wonen en een circulaire economie en het stikstofdossier.

Evaluatie van het groenbeleid

Governance Groen

Provincie Zuid-Holland, andere overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en bewuste inwoners werken samen aan een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving. Dit vraagt om heldere en effectieve samenwerking van deze sterke partners. Die samenwerking vraagt per gebied om maatwerk, al is er een aantal meer algemene sturingsprincipes die borg staan voor meer realisatiekracht, daarmee ook een hoger financieel rendement en minder regeldruk.

Wij zien ons zelf als verbinder en willen bestaande en nieuwe netwerken mobiliseren. Door nieuwe verbindingen te leggen tussen verschillende actoren en sectoren, ontstaat vaak ruimte voor innovatieve ideeën, nieuwe kansen en samenwerkingsverbanden en kan het gezamenlijk doelbereik worden vergroot.

Wij gaan verder met Groene Cirkels met overheden, maatschappelijke organisaties, universiteiten en bedrijfsleven. Nieuwe sterke samenwerkingsverbanden rond klimaatneutrale ketens, circulaire economie met de

natuur als partner en verbindingen tussen stedelijk en landelijk gebied. De grote Zuid-Hollandse multinationals zien wij hier als belangrijke katalysatoren voor ontwikkeling. Een voorbeeld is de Groene Cirkel Heineken met een energieneutrale keten die Heineken nooit alleen kan bereiken zonder hun omgeving, de gehele keten, wetenschappen overheden te betrekken.

Sturing

De dynamiek in de samenleving wordt benut. We geven ruimte aan het oplossend vermogen van partners in onderzoek, beleid en uitvoering. De provincie creëert ruimte voor verschil, experimenten en maatwerk per gebied. Met heldere en transparante spelregels en kaders:

- Opgavegericht: maatschappelijke opgaven zijn het vertrekpunt voor het provinciale handelen. Multischaligheid en integraliteit zijn uitgangspunt evenals de benutting van koppelkansen.
- Provinciaal belang: bij elke opgave definieert de provincie de bovenregionale belangen. Die worden mede bepaald door onze wettelijke taken, naast de verplichtingen vanuit het Rijk. Die belangen zijn de basis voor provinciale meervoudige sturing met als oogmerk het leveren van toegevoegde waarde. Sturing kan variëren van het bieden van ruimte, samenwerken, maken van afspraken tot afdwingen. Dat betekent dat we het belang scherper dan tot nu toe gaan stellen. Scherper, waaruit het doel blijkt waarvoor de provincie financieel bijdraagt en/of met menskracht meewerkt aan een programma of project.
- Maatwerk: uitgangspunt is dat de provincie Zuid-Holland de opgaven samen met maatschappelijke partners oppakt, vanuit het principe van netwerkend werken. Samenwerking vraagt om gelijkwaardige relaties, met vooraf een heldere duiding van ieders belang en toegevoegde waarde.

Doelen

Doel 1-3 Recreatie en groenbeleving

Dit hoofdstuk bevat het programma behorend bij het beleidsdoel 1.3 Recreatie en groenbeleving uit de Begroting 2019. Als doel hierbij geldt: 'Groenblauwe structuur versterkt samenhang stad-land en recreatieve gebruiks- en belevingswaarde landschap'. Drie taken zijn onderscheiden: realisatie en ontwikkeling recreatievoorzieningen (taak 1.3.5), beheer recreatievoorzieningen (taak 1.3.6) en innovatie in recreatie en groenbeleving (taak 1.3.7).

Om de groenbeleving verder te vergroten, is in 2019 het areaal aan groengebieden verder uitgebreid, zijn er kwaliteitsimpulsen gerealiseerd in bestaande groengebieden en langs vaarwegen en zijn recreatieve routenetwerken toegevoegd. Ook hebben de landschapstafels verder gewerkt aan de realisatie van groenprojecten voor natuur, recreatie en duurzame landbouw en hebben de samenwerkingspartners binnen de Nationale Parken hun samenwerking geïntensiveerd om zodoende de ambities te kunnen realiseren. Op het terrein van groenparticipatie zijn de bestaande programma's en projecten voortgezet. Enkele resultaten:

- Er zijn voorbereidingen getroffen voor het opknappen van alle bestaande ruit- en menpaden. De uitvoering hiervan is voorzien in 2020 en verder.
- Om samenhang en samenwerking binnen de routenetwerken te versterken en om informatievoorziening en bekendheid van de routes naar een hoger plan te brengen, zijn afspraken gemaakt met diverse routepartners, zoals gemeenten en terreinbeherende organisaties, om een haalbaarheidsonderzoek te doen naar de oprichting van een routebureau. De verkenning naar het draagvlak voor oprichting van een routebureau is in 2019 gestart; besluitvorming is voorzien in 2020.
- In totaal is 30 hectare aan nieuwe recreatiegebied opgeleverd in Ruijven Zuid-polder. Daarnaast is in 2019 de Nieuwe Dordtse Biesbosch feestelijk geopend (de verschillende deelgebieden zijn al eerder opgeleverd).

Taak 1.3.5 Realisatie en ontwikkeling recreatievoorzieningen

Tot deze taak behoren vijf producten. Ook de doorbelasting van loon- en kapitaalkosten in het kader van de overheveling van de taken van DLG naar de provincie valt onder deze taak. De afzonderlijke producten zijn:

1. Realisatie & ontwikkeling recreatiegebieden door PZH
2. Realisatie & ontwikkeling recreatiegebieden door derden
3. Realisatie groen door landschapstafels
4. Realisatie recreatieve routenetwerken
5. Realisatie en ontwikkeling recreatievoorzieningen algemeen

Product 1.3.5-1 Realisatie en ontwikkeling recreatiegebieden door PZH

Omschrijving

Tot de recreatiegebieden waarvan de provincie zelf de realisatie ter hand neemt, behoren Balij-Bieslandse Bos en de herinrichting van het provinciaal recreatiegebied Vlietland (inclusief Meeslouwerplas).

Balij-Bieslandse Bos maakt deel uit van de realisatieopgave Recreatie om de Stad (RodS). Momenteel worden de laatste 5 hectare ingericht.

De herinrichting van Vlietland (inclusief Meeslouwerplas) vloeit voort uit gemaakte afspraken met BAM, waarbij naast verontdieping van de plas, ook gewerkt wordt aan oeverstabiliteit en ecologische versterking.

Uitvoeringsresultaten 2019

- Balij-Bieslandse Bos: De opdracht van Balij beperkt zich nu tot de inrichting van de gronden van Post (5 ha).
- Herinrichting Meeslouwerplas: de werkzaamheden zijn gestart in februari 2018. Begonnen is met de stabilisering van de oevers aan de Vlietzijde. Aansluitend is de aannemer gestart met de inrichting van het krekenplan, de aanleg van natuurvriendelijke oevers en met het aanvullen van grond bij de eilanden. Het krekenplan wordt in de zomer van 2020 opgeleverd en de overige werkzaamheden zullen naar verwachting eind 2020 gereed zijn.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	159	162	34	0	196	411	-215
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	159	162	34	0	196	411	-215

Product 1.3.5-2 Realisatie en ontwikkeling recreatiegebieden door derden

Omschrijving

Dit product heeft betrekking op de realisatie van elf recreatiegebieden die vallen onder Recreatie om de Stad (RodS) door gemeenten en waterschappen inclusief de eventuele afkoop van het beheer. De totale beoogde oppervlakte is ruim 2.000 ha. De realisatie is in handen van externe gebiedspartijen.

Ook de subsidiëring van een kwaliteitsimpuls, bedoeld om de natuurkwaliteit en de recreatieve kwaliteit van bestaande groengebieden te verbeteren, maakt onderdeel uit van dit product.

Kwaliteitsverbetering van bestaande groengebieden is onderdeel geworden van de realisatie groen door de landschapstafels (zie onder 1.3.5.3), maar wordt op onderdelen ook via een specifieke (sectorale) subsidie gefinancierd.

Uitvoeringsresultaten 2019

- In de Nieuwe Driemanspolder vordert de uitvoering gestaag. Als gevolg van vertragingen in het vergunningentraject en weersomstandigheden zijn de oplevering en opening iets vertraagd. De verwachting is dat dit plaats vindt in 2020. Hieronder de foto's van de voortgang van het project (werkbezoek 2019).

- De verwerving en onteigening van de resterende 5 ha voor de Groenzone loopt nog en schuift dus door naar 2020 (in het kader van de onteigeningsprocedure wordt nog een laatste bod gedaan).
- Inrichting: in 2019 zijn er 30 hectare RodS opgeleverd in Ruijven-Zuidpolder. Daarnaast is in 2019 de Nieuwe Dordtse Biesbosch feestelijk geopend (de verschillende deelgebieden zijn al eerder opgeleverd).
- De inrichting van een deel van de Duivenvoorde-corridor is gekoppeld aan de sanering van glas (onteigening) waar meer tijd voor nodig is. De betreffende gemeenten hebben om een verlenging van de wijzigingsovereenkomst verzocht. Er is uitstel verleend tot eind 2025.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	-273	2.203	0	0	2.203	951	1.253
Baten	0	0	0	0	0	740	-740
Totaal baten en lasten	-273	2.203	0	0	2.203	211	1.993

Product 1.3.5-3 Realisatie groen door landschapstafels

Omschrijving

Dit product heeft betrekking op de meerjarige gebiedsprogramma's van de landschapstafels groen en recreatie waarvoor de provincie een bijdrage levert in de vorm van geld, kennis, ideeën en menskracht. Een landschapstafel is een netwerk van regionale gebiedspartijen, dat samenwerkt op basis van een gebiedsprogramma. De provincie maakt deel uit van dit netwerk. Met de gebiedsprogramma's voeren de partijen activiteiten uit die bijdragen aan de provinciale doelen recreatie, biodiversiteit en duurzame landbouw.

Uitvoeringsresultaten 2019

De landschapstafels zijn in de periode 2017-2022 aan de slag met de uitvoering van hun meerjarige gebiedsprogramma's. De resultaten daarvan worden opgenomen in een jaarlijks voortgangsverslag per landschapstafel. Aan de landschapstafels wordt daarbij gevraagd om inzicht te geven in onder andere de netwerkontwikkeling, wijzigingen in het gebiedsprogramma, het tempo van uitvoering en resultaten. Aan de hand van de gerapporteerde voortgang door de landschapstafel wordt gekeken of het aannemelijk is dat de uitvoering van alle projecten van het programma voor 31 december 2019 is gestart en dat de uitvoering volledig voor 31 december 2022 kan worden voltooid. Indien blijkt dat de uitvoering van een programma of een deel hiervan niet aannemelijk is, kan de provincie overgaan tot een herijking van de verstrekte subsidie.

In het voorjaar van 2019 zijn de voortgangsverslagen van de landschapstafel over het jaar 2018 bezien. De plannen van de landschapstafels laten zien dat nog steeds mag worden verwacht dat de programma's op tijd worden uitgevoerd en dat de beschikbare subsidies worden besteed. Het is dus aannemelijk dat de landschapstafels hun gebiedsprogramma's tijdig uitvoeren en voltooien. Een eventuele herijking van de verstrekte subsidie is in 2019 daarom niet aan de orde geweest. De landschapstafels leveren de voortgangsverslagen over het jaar 2019 halverwege maart 2020 aan.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	9.658	6.509	0	970	7.479	6.179	1.300
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	9.658	6.509	0	970	7.479	6.179	1.300

Product 1.3.5-4 Realisatie recreatieve routenetwerken

Omschrijving

Voor het vergroten van de groenbeleving realiseert de provincie recreatieve routenetwerken voor paardrijden, wandelen, fietsen en varen, stad-landverbindingen voor fietsers en toeristische overstappunten (TOP). Ook het oplossen van knelpunten in bestaande recreatieve routenetwerken valt hieronder.

Uitvoeringsresultaten 2019

- Stad-landverbindingen fiets: per 1 januari 2020 zijn er 59 verbindingen stad-land afgerond bestaande uit nieuwe en opgeknapte stad-land verbindingen. Hiervan zijn 50 verbindingen in de voorgaande jaren afgerond. In 2020 rest nog de subsidie afwikkelingen voor 6 verbindingen waarna het programma is afgerond.
- Waterrecreatie: Er is financieel bijgedragen aan fysieke aanlegvoorzieningen zoals de steiger Kaas-experience in Gouda, de aanlegvoorziening in Schiedam bij Gin-museum en de voorziening bij de Botanische tuinen in Delft, om het recreatief gebruik van het water te vergroten. Deze projecten worden in 2020/2021 gerealiseerd. De aanlegvoorziening in de Bernisse en de Rotte in Rotterdam zijn in 2019 gerealiseerd.
- Fase 2 van de verkenning haalbaarheid Erasmusvaart en de aanvullende verkenning van de Havensluis in Gouda als mogelijke nieuwe vaarverbinding in het netwerk zijn uitgevoerd. In het programma Beter Bereikbaar Gouwe is onderzocht of recreatieve vaarroutes als alternatief voor bijvoorbeeld sloepen op de Gouwe te realiseren zijn.
- In juni is in Maassluis de 1e Waterrecreatie-Conferentie gehouden waar veel belangstellenden de kansen en toekomst van Waterrecreatie in Zuid-Holland met elkaar bespraken.
- In de drie kansrijke regio's (Hof van Delfland, Midden-Holland en Hollandse Plassen) voor waterrecreatie is de Verkenner gestart met gesprekken met de meest betrokken partijen over motivatie, mogelijkheden en kansrijkheid om een impuls te geven aan waterrecreatie. Oplevering van de Verkenning is medio voorjaar 2020.
- In 2019 is gestart met de voorbereidingen voor subsidie aanvragen voor fase 1 van het ruiter- en menpadenplan. Er zijn voor het opknappen van bestaande ruiterspaden voor circa € 1,35 mln subsidieaanvragen ingediend in 2019. Voor 2020 is het subsidieplafond op nul gezet, vanwege de oud-voornieuw discussie. Tevens is ten behoeve van fase 2, de aanleg van nieuwe ruiterspaden, een doelgroep-analyse "Ruiters en menners in beeld" uitgevoerd. Deze doelgroep-analyse zal in het 1^e kwartaal van 2020 aan PS worden aangeboden.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	871	2.038	0	-523	1.515	1.361	154
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	871	2.038	0	-523	1.515	1.361	154

Product 1.3.5-5 Realisatie en ontwikkeling recreatievoorzieningen algemeen*Omschrijving*

De geraamde kosten binnen dit product hebben betrekking op bijvoorbeeld de inhuur van (externe) expertise, procesbegeleiding, onderzoek en beleidsverkenningen.

Uitvoeringsresultaten 2019

Niet van toepassing.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	-34	42	0	132	174	401	-227
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	-34	42	0	132	174	401	-227

Doorbelasting loon en kapitaallasten taak 1-3-5*Financiële verantwoording*

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	1.647	1.938	4	53	1.995	1.895	100
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	1.647	1.938	4	53	1.995	1.895	100

Taak 1.3.6 Beheer recreatievoorzieningen

Product 1.3.6-1 Beheer en onderhoud provinciale eigendommen met recreatiefunctie

Omschrijving

In Zuid-Holland ligt ruim 16.000 ha openbaar buiten-stedelijk recreatiegebied, als zodanig begrensd in de Omgevingsverordening. Circa 95 procent hiervan is in eigendom en beheer bij natuur- en recreatieschappen, gemeenten en Staatsbosbeheer. Per 31 december 2019 resteren nog de onderstaande recreatiegebieden in provinciale eigendom. Het beheer van deze gebieden wordt in opdracht van de provincie door derden uitgevoerd.

Bentwoud	480 ha
Vlietland	290 ha
Balij-Bieslandse Bos	71 ha
Louisa- en Cannemanspolder	57 ha
Oosterduinse Meer	14 ha
Bos Rhoon	10 ha
Valkenburgse Meer (zuidoever, tevens NNN)	10 ha
Totaal	932 ha

Uitvoeringsresultaten 2019

Uitvoeringsresultaten 2019: beheer

Met Staatsbosbeheer zijn samenwerkingsovereenkomsten gesloten ten behoeve van het beheer en onderhoud van de meeste genoemde gebieden. Balij/Bieslandse Bos en Bos Rhoon vielen onder aannemersbeheer. In 2019 is het beheer en onderhoud uitgevoerd conform de daartoe opgestelde werkplannen.

Uitvoeringsresultaten 2019: overdracht

De provincie vindt het eigendom en het opdrachtgeverschap voor het beheer van recreatiegebieden geen provinciale kerntaak. Daarom werkt de provincie aan overdracht van de recreatiegebieden aan derden (met name gemeenten). In 2019 is natuur- en recreatiegebied Noord-Aa in Zoeterwoude (6 ha) na een openbare verkoopprocedure overgedragen aan biologische boerderij 't Geertje. Bij de verkoop zijn voorwaarden opgenomen voor de blijvende instandhouding van het natuurgebied. De provincie ziet toe op de naleving van de voorwaarden en op de bereikte resultaten voor de natuur.

Vooruitblik

Het beheer zal in 2020 conform vastgestelde werkplannen plaatsvinden. Bij Vlietland wordt de uitvoering van het Bosbeheerplan afgestemd met nieuwe ontwikkelingen zoals de uitvoering van de motie 811 Kwaliteitsimpuls, recreatieve ontwikkelingen en verdere compensatie vanuit RijnlandRoute.

Bij Balij/Bieslandse Bos en Bos van Rhoon wordt het beheer met ingang van 2020 door Staatsbosbeheer uitgevoerd. Dit betekent dat het operationeel beheer van alle recreatiegebieden in provinciale eigendom bij Staatsbosbeheer is belegd.

Voor wat betreft het toekomstige beheer van de recreatiegebieden in provinciale eigendom zal verkend worden welk beheerarrangement duurzaam is en welke rol de provincie daarin zal nemen.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	2.406	1.580	0	0	1.580	1.479	101
Baten	277	283	-150	0	133	190	-58
Totaal baten en lasten	2.130	1.297	150	0	1.447	1.289	159

Product 1.3.6-2 Beheer recreatieve routenetwerken

Omschrijving

Het beheer van recreatieve routenetwerken heeft betrekking op het beheer van de provinciale boerenlandpaden (circa 83 km en onderdeel van het provinciaal wandelroutenetwerk) en het netwerk Landelijke Fietsroutes (LF-netwerk, circa 600 km). Voor alle overige routenetwerken voor fietsen, varen en wandelen is het beheer de verantwoordelijkheid van de betreffende route-eigenaar. Voor het beheer van de bestaande ruit- en menpaden in Zuid-Holland worden in 2019 afspraken gemaakt.

In 2010 is met het landelijk Fietsplatform overeengekomen dat de provincie het onderhoud van acht Landelijke fietsroutes in Zuid-Holland financiert. Het betreft structurele lasten. Staatsbosbeheer (voorheen Groenservice Zuid-Holland) voert dit onderhoud uit. Daarnaast draagt de provincie bij aan het werk van het landelijke LF-Platform en Stichting Wandelnet.

Uitvoeringsresultaten 2019

- Het beheer van de LF-routes is ondergebracht bij Staatsbosbeheer. Doelstelling is deze routes op het huidige kwaliteitsniveau te houden.
- In 2019 is een draagvlak onderzoek naar de oprichting van een provinciaal routebureau gestart; besluitvorming hierover wordt in 2020 voorzien.
- De bestaande ruit- en menpaden zijn in kaart gebracht. Nadat deze in de periode 2019-2020 zijn opgeknapt op basis van een eenmalige kwaliteitsimpuls, dient het beheer en onderhoud te worden geregeld. Inzet is dat hierover in 2020 sluitende beheerafspraken worden gemaakt tussen de betrokken partijen.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	12	100	0	25	125	80	45
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	12	100	0	25	125	80	45

Product 1.3.6-3 Toegankelijkheid natuurgebieden

Omschrijving

Er zijn middelen vrijgemaakt voor het kosteloos en veilig toegankelijk houden van natuurgebieden in Zuid-Holland. Het betreft bijna alle natuurgebieden met uitzondering van (delen van) gebieden die vanwege natuurwetenschappelijke redenen, veiligheid en privacy tijdelijk of permanent gesloten zijn.

Uitvoeringsresultaten 2019

Er is per jaar structureel € 0,5 mln beschikbaar voor het doel middels een subsidie. Met de groene partners - de terreinbeheerders van groengebieden in Zuid-Holland - zijn afspraken gemaakt over de inzet van een extra aanvulling op de bestaande toeslag in de SNL-subsidie voor recreatieve openstelling van gebieden.

Dit heeft geresulteerd in subsidies van totaal € 0,4 mln per jaar voor de jaren 2016 t/m 2019. Deze subsidie wordt voor ten minste 50% ingezet voor extra toezichten handhaving in de gebieden. De rest van de subsidie wordt besteed aan het op niveau houden van de recreatieve voorzieningen. Daarmee draagt deze subsidie bij aan het voor bezoekers kosteloos en veilig toegankelijk houden van circa 17.500 ha natuurgebied.

Vooruitblik

Per 2020 zullen de beschikbare middelen niet meer via een aparte provinciale subsidie lopen, maar via de Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer (SNL). Binnen de SNL is een extra toeslag voor het houden van toezicht in natuurgebieden beschikbaar gekomen, welke per 2020 voor de beheerders is opgesteld. Op deze wijze kan het veilig en kosteloos toegankelijk houden van natuurgebieden worden gecontinueerd.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	436	500	0	0	500	436	64
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	436	500	0	0	500	436	64

Product 1.3.6-4 Beheer terreinen van derden

Omschrijving

De provincie betaalt structureel mee aan onderhoud, beheer en doorontwikkeling van recreatiegebieden die in eigendom en beheer zijn van derden. Het gaat met name om gebieden in beheer bij natuur- en recreatieschappen (of hun rechtsopvolger(s)) waarvan de provincie tot 1 januari 2018 deelnemer was.

De provinciale bijdrage bestaat uit een deelnemersbijdrage of uit een begrotingssubsidie. Deze bijdrage zorgt ervoor dat het beheer en onderhoud van tientallen recreatiegebieden in Zuid-Holland op orde is (schoon, heel, veilig) voor een totale oppervlakte van bijna 9.500 ha (water en oevers meegerekend).

Voor 2017-2025 heeft de provincie met elk schap afzonderlijk een overeenkomst gesloten waarin vanaf 2022 de provincie een deel van haar middelen voor recreatiebeheer flexibel wil gaan inzetten. Deze flexibel gemaakte middelen wil de provincie inzetten waar het meest nodig voor kwaliteit en doorontwikkeling van (recreatie)gebieden. Dat wil de provincie doen op basis van prioriteiten die gezamenlijk met de Regiegroepen en bijbehorende landschapstafels en recreatieschappen worden bepaald.

De voortgang met betrekking tot de provinciale uittreding uit de schappen wordt behandeld bij 'transitie G.Z-H / schappen'.

Uitvoeringsresultaten 2019

Tot en met 2025 ligt de hoogte van de provinciale bijdrage vast: 100% van de huidige deelnemersbijdrage in de komende vier jaar en in de vier jaar erna gemiddeld 85% van de huidige provinciale bijdrage. Na 2021 kunnen Gedeputeerde Staten gemiddeld 15% van de huidige provinciale bijdrage herschikken. Conform de financieringsovereenkomsten met de recreatieschappen blijven deze gelden bestemd voor recreatiebeheer en

doorontwikkeling ten behoeve van groen en recreatie. De provincie heeft binnen dit doel de vrijheid om eventuele aanvragen van de schappen af te wegen tegen andere plannen of aanvragen.

Voor de periode na 2025 wordt verwezen naar Product 1.3.7-3 Transitie G.Z-H / Schappen'.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	6.193	4.135	0	0	4.135	4.119	16
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	6.193	4.135	0	0	4.135	4.119	16

Product 1.3.6-5 Beheer recreatievoorzieningen algemeen

Omschrijving

De geraamde kosten binnen dit product hebben betrekking op bijvoorbeeld de inhuur van (externe) expertise, procesbegeleiding, onderzoek en beleidsverkenningen.

Uitvoeringsresultaten 2019

Niet van toepassing.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	287	1.110	0	0	1.110	571	539
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	287	1.110	0	0	1.110	571	539

Doorbelasting loon en kapitaallasten taak 1-3-6

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	0	36	-36	0	0	0	0
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	0	36	-36	0	0	0	0

Taak 1.3.7 Innovatie in recreatie en groenbeleving

Product 1.3.7-1 Groenparticipatie

Omschrijving

De provincie stimuleert de participatie van burgers en bedrijven in het groen. We werken daarbij samen met diverse partners aan de versterking van de band van de inwoners in Zuid-Holland met het groen in de provincie. Dit doen we door mensen te betrekken bij de natuur, het stimuleren van burgerparticipatie en het faciliteren van initiatiefnemers en vrijwilligers via de programma's 'Mens en Natuur' ondergebracht bij het Instituut voor Natuureducatie (IVN) en het programma 'De Groene Motor', dat is ondergebracht bij het Zuid-Hollands Landschap.

Uitvoeringsresultaten 2019

Het afgelopen jaar is het bereik toegenomen. Bij het programma Groen doet Goed is het aantal kinderen dat meedoet aan activiteiten toegenomen van 12.544 kinderen in 2017, 18.094 kinderen in 2018 naar ruim 28.000 kinderen in 2019. Op de Natuurwerkdag werd er gewerkt aan het landschap op 73 locaties door 1.500 vrijwilligers. De uitleen van gereedschap via www.zelfdoeninerfgoedengroen.nl is gegroeid van 4.000 stuks uitgeleend gereedschap in 2017, 6.912 stuks in 2018 naar ruim 9.000 stuks in 2019. Het bereik van provinciale nieuwsberichten via Nature Today is gegroeid van gemiddeld 1.666 lezers per Zuid-Hollands bericht in 2018 naar gemiddeld 2.364 lezers per bericht in 2019. De bezoekers van het Wild Life Film Festival is toegenomen van 4.500 (in 2017), 7.500 (in 2018) naar ruim 10.000 bezoekers in 2019.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	1.964	2.485	-400	0	2.085	2.015	70
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	1.964	2.485	-400	0	2.085	2.015	70

Product 1.3.7-2 Kennis en promotie landelijke routenetwerken

Omschrijving

De provincie verleent jaarlijks een opdracht aan landelijke routebureaus voor kennisvergaring en doorontwikkelen van de landelijke routenetwerken voor wandelen, fietsen en varen.

Uitvoeringsresultaten 2019

Op basis van de toekomstvisie en het plan van aanpak is het landelijk fietsplatform in 2018 gestart met de voorbereidingen voor de omvorming van de bestaande landelijke routes naar zogenaamde landelijke icoonroutes, te beginnen bij de Maasroute. In 2019 is de icoonroute Maasroute gerealiseerd en zijn de voorbereidingen getroffen voor de realisatie van de LF icoonroute Kustroute.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	65	65	0	0	65	65	0
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	65	65	0	0	65	65	0

Product 1.3.7-3 Transitie G.Z-H en natuur-en recreatieschappen

Omschrijving

De Groenservice Zuid-Holland (G.Z-H) is afgebouwd en per 2017 ondergebracht bij Staatsbosbeheer, inclusief het personeel. Daarnaast is de provincie uitgetreden uit de natuur- en recreatieschappen per 31 december 2017. De reguliere beheerkosten van de schapsterreinen worden hier niet behandeld, deze zijn uitgewerkt bij 'beheer terreinen van derden'.

Uitvoeringsresultaten 2019

De transitie is voorspoedig verlopen en in 2017 afgerond. Onderdeel van de nazorg is een jaarlijkse bijdrage t/m 2020 aan een gezamenlijke risicoreservering van PZH en Staatsbosbeheer (in beheer bij Staatsbosbeheer). Na 2020 zal het restant van deze reservering verdeeld worden tussen beide partijen.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	3.485	2.970	8	-77	2.901	2.894	7
Baten	21	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	3.464	2.970	8	-77	2.901	2.894	7

Product 1.3.7-4 Organisatiekosten recreatie

Omschrijving

De geraamde kosten binnen dit product hebben betrekking op uitvoering van het monitoringsprogramma Toerisme & Recreatie en het secretariaat voor de Provinciale Adviescommissie Leefomgevingskwaliteit (PAL).

Uitvoeringsresultaten 2019

In 2019 heeft de PAL adviezen uitgebracht kennisbijeenkomsten georganiseerd met betrekking tot onderwerpen over de leefomgevingskwaliteit. Onder andere heeft de PAL advies gegeven over Participatie in beleidsprocessen en over toerisme. Daarnaast heeft de PAL een 'checklist' Omgevingskwaliteit opgeleverd. Monitoring en onderzoek wordt uitgevoerd mede op basis van de onderzoeksagenda Recreatie & Toerisme. Tevens is het kennisplatform recreatie, toerisme en landschap gelanceerd voor kennis ontwikkelen, borgen en uitwisselen tussen diverse Zuid-Hollandse ondernemers, gemeenten, marketingorganisaties en terreinbeheerders. Alle uitgevoerde onderzoeken zijn op het kennisplatform te vinden.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	106	127	0	0	127	74	53
Baten	0	5	0	0	5	0	5
Totaal baten en lasten	106	122	0	0	122	74	48

Product 1.3.7-5 Innovatie in recreatie en groenbeleving algemeen*Omschrijving*

De geraamde kosten binnen dit product hebben betrekking op bijvoorbeeld de inhuur van (externe) expertise, procesbegeleiding, onderzoek en beleidsverkenningen. In de raming is er bovendien rekening mee gehouden dat groendoel overstijgende kosten hier worden geboekt.

Uitvoeringsresultaten 2019

Niet van toepassing.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	337	1.200	0	-650	550	292	258
Baten	10	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	327	1.200	0	-650	550	292	258

Doel 1-4 Natuur en biodiversiteit

Taak 1.4.6 Biodiversiteit: Realisatie en ontwikkeling

Omschrijving

Vanuit een integraal en gebiedsgericht perspectief wordt gewerkt aan opgaven op het vlak van onder meer natuur, water en landbouw. Biodiversiteit is een aspect van veel provinciale opgaven. Deze Voortgangsrapportage 2019 richt zich voornamelijk op de lopende, huidige programma's: recreatie en groenbeleving, natuur en biodiversiteit en duurzame landbouw. Het is de verwachting dat de volgende voortgangsrapportage een meer integraal karakter kan krijgen.

Natuurnetwerk Zuid-Holland

Voor de opgave NNN Zuid-Holland zijn in 2019 76,6 ha beschikbaar gekomen via aankoop of zelfrealisatie, 17,3 ha is ingericht en 3,3 kilometer ecologische verbinding is gerealiseerd. Daarnaast is in de delta circa 63 ha aan het NNN toegevoegd. In de volgende paragrafen worden de uitvoeringsresultaten per regio besproken. Onderstaande tabel biedt het financiële overzicht van het NNN-programma.

Programmering NNN (bedragen in € x 1 mln.)					
Projecten	Realisatie 2011-2018	Geraamde realisatie 2019	Realisatie 2019	Raming realisatie 2020-2027	Totaal raming 2011-2027
Gouwe Wiericke	11,8	2,1	1	41	53,8
Krimpenerwaard	29,9	7,5	8,4	62,9	101,2
Overige projecten	33,5	2,2	1,4	57	91,9
Weidevogels op provinciale gronden*	0	1,8	7,1	2,9	10
Ecologische verbindingen (prioriteit 1 & 2)	2,5	0,7	0,5	23,1	26,1
Risicoreservering NNN	0	0	0	29	29
Totale uitgaven	77,7	14,3	18,4	215,9	312
Dekking					
Beschikbare middelen (gedecentraliseerde middelen, bestaande provinciale middelen)	51,1	0	0	98,9	150
Grond (verkoop en pacht)	123,1	10	9,5	26,6	159,2
Bijdrage derden / contractpartners (periode 2013-2016)	2,8	0	0	0	2,8
Dekkingsmiddelen	177	10	9,5	125,5	312
Saldo	99,3	-4,3	-8,9	-99,3	0

Natuurkwaliteit

De natuurkwaliteit van bestaande natuurgebieden (langer dan zes jaar geleden ingericht) wordt volgens een landelijke standaard vastgesteld. Dit heet de SNL-monitoring. Om in recent ingerichte natuurgebieden een indruk te krijgen van de ontwikkelingen kwaliteit van de aangelegde natuur, wordt een andere methode toegepast: de zogenaamde 'gebiedsschouw'. Bij een gebiedsschouw wordt het gebied in de eerste jaren na inrichting bezocht door een onafhankelijk deskundige en de beheerder. Beoordeeld wordt of het gebied zich ontwikkelt conform de ambities. Indien nodig, kan op basis van de 'gebiedsschouw' bijgestuurd worden. Uiterlijk zes jaar na de inrichting wordt een gebied opgenomen in de reguliere SNL-monitoring. Tijdens het veldbezoek zijn in enkele gevallen de aanbevelingen direct besproken met de beheerder.

In 2019 is in 9 gebieden een gebiedsschouw uitgevoerd. Naast natuurgebieden als de Spuimonding, de Crezéepolder en het compensatiegebied de Buttervliet was er dit jaar vooral veel aandacht voor de ontwikkeling van diverse ecologische verbindingen. Het gaat om de Salamander en Stekelbaarsroute op Goeree, de Elfenbaan en de Haarlemmertrekvaart bij Leiden, de Bergvlietse Kade in de Krimpenerwaard en de Poelzone in het Westland.

De algemene uitkomsten/ aanbevelingen uit de gebiedsschouw zijn:

- In alle geschouwde gebieden is de biodiversiteit toegenomen ten opzichte van de uitgangssituatie
- Hoewel de meeste ecologische verbindingen zich goed ontwikkelen zijn er nog wel wat aandachtspunten met betrekking tot de aansluiting met natuurgebieden.
- Er is veel betrokkenheid van Vogelwerkgroepen, recreanten en omwonenden in de meeste van de geschouwde gebieden.

Spuimonding Oost wordt tijdelijk beheerd door een aannemer. Door de betrokkenheid van een ecoloog is er veel aandacht voor specifieke natuurwaarden. Zo wordt het maaibeheer afgestemd op de aanwezige insecten en vogels. Een onverwachte natuurwaarde zijn de vele zand- en moshommels (beiden bedreigde Rode Lijst soorten). Op de slikken en platen foerageren veel vogels hoewel de aantallen wat afnemen door toenemende begroeiing. Delen die dichtgroeien ontwikkelen zich nu richting habitatype Ruigte en zomen (met harig wilgenroosje). Ook is de doelsoort noordse woelmuis hier aangetroffen. Opslag van wilgen en guldenroede blijft daarbij wel een punt van aandacht.

In de Crezéepolder (ZHL) foerageren op de droogvallende platen grote aantallen vogels. Doordat er delen bij vloed droog blijven zijn er, bij hoogwater, vluchtplaatsen aanwezig. Door de combinatie met grasland broeden er vele tureluurs, kneuen, gele kwikstaarten, grasmussen en graspiepers. De dijk langs de Noord is al kruidenrijk en waardevol leefgebied voor verschillende soorten insecten. De relatief smalle rietkraag neemt in breedte af.

In het compensatiegebied nabij Buttervliet (WSHD) is een pioniervegetatie met natte en droge delen ontstaan. Dit vormt geschikt leefgebied voor verschillende soorten insecten en vogels. Ondanks dat het gebied klein is en het getij beperkt, is de invloed van het water duidelijk zichtbaar. Tijdens het veldbezoek zijn maatregelen besproken om het maaibeheer verder af te stemmen op de vegetatieontwikkeling. Het Waterschap Hollandse Delta wil het beheer overdragen aan SBB.

Ecologische verbindingzones

De Salamanderroute (WSHD) is een ecologische verbinding tussen enkele duin- en moerasgebieden. De heivlinder, zandhagedis en blauwvleugelsprinkhaan zijn al aangetroffen in het duingedeelte. Het is nog afwachten hoe de recent gegraven poelen en flauwe oevers zich gaan ontwikkelen. In het moerasgedeelte komen veel bijzondere planten voor zoals moeraswespenorchis en brede orchis. Doordat de vochtige graslanden niet gefaseerd gemaaid worden is het moerasdeel van de verbinding beperkt geschikt.

De Stekelbaarsroute (WSHD) zou moeten functioneren als gevarieerde moeras-, bos- en graslandverbinding. Op dit moment zijn grote delen niet ingericht en functioneert de verbinding dus nog niet. Wel is overal een beschoeide watergang met smalle rietoever aanwezig. Op twee plekken loopt de verbinding door bebouwing en ontbreekt ruimte voor ecologische inrichting voor faunasoorten. Er zijn enkele voorstellen gedaan om de verbinding ruimtelijk wat te verleggen.

De Elfenbaan (ZHL) is een verbindingzone voor zoogdieren, ringslang, vlinders en libellen en bestaat uit diverse plassen, sloten, poelen, moeras, kruidenrijk grasland en struweel. De wateren hebben een mooi ontwikkelde vegetatie. De biotopen voldoen in grote lijnen voor de doelsoorten. De onderlinge verbinding tussen de deelgebieden en de A4 en A12 vormen echter migratiebarrières waardoor de verbinding nog niet functioneert.

De Haarlemmertrekvaart (ZHL) is een moerasverbinding voor verschillende soortgroepen. Er groeien dotterbloemen en er zijn soorten als tuinfluiter, spotvogel en rietzanger gehoord. Door verschillende oorzaken is sprake van achterstallig beheer en daardoor van verbossing. Op dit moment functioneert de verbinding daarom nog niet voor de meeste doelsoorten. Ook zijn de oevers beschouwd (daardoor geen functie voor vis) en zijn er geen faunapassages aangelegd.

De Bergvlietsekade (ZHL) is een moeras- en graslandverbinding voor diverse soortgroepen (vlinders, libellen, zoogdieren). Er is een kruidenrijke moerasvegetatie aanwezig met moerasspirea, melkeppe en egelboterbloem. Het grasland wordt echter gedomineerd door gestreepte witbol. De naastgelegen elzensingel verstoort ontwikkeling door opslag van els en bladnval. De inrichting van de andere ecologische verbindingen in de Krimpenerwaard is belangrijk, omdat de verbinding nu doodloopt.

De Poelzone (gemeente Westland) is een moeras- en graslandverbinding voor diverse soortgroepen (zoals insecten, kleine marterachtigen en vissen). De oevers en graslanden zijn ingezaaid en zeer kruidenrijk en geschikt voor de meeste doelsoorten. Er vlogen veel vlinders tijdens het veldbezoek. Het water in de verbinding is troebel en er groeien weinig waterplanten. Hierdoor is de Poelzone nog niet optimaal geschikt als paaigebied voor vissen. De verbinding loopt nu nog dood maar er zijn plannen voor de inrichting van het tracé.

Product 1.4.6-1 Gouwe Wiericke

Omschrijving

Realisatie van de restantopgave NNN in gebied Gouwe Wiericke

De betrokken partijen in Gouwe Wiericke- gemeenten Bodegraven-Reeuwijk, Nieuwkoop en Gouda en de Hoogheemraadschappen van Rijnland en Stichtse Rijnlanden - vormen samen de stuurgroep Veenweiden Gouwe Wiericke. De Stuurgroep is in deze regio verantwoordelijk voor de realisering van de natuuropgave.

Op grond van de Gebiedsovereenkomst is de provincie opdrachtgever van de Stuurgroep voor de realisatie van de opgave natuur.

Met de Gebiedsovereenkomst staan de afspraken vast voor de realisatie van de gebiedsopgaven voor Gouwe Wiericke. Kern van de overeenkomst is enerzijds de verplichting van de provincie tot het beschikbaar stellen van financiën (voor de periode tot en met 2021) ten behoeve van de gebiedsopgave natuur, en anderzijds de verplichting van de Stuurgroep om te sturen op de realisatie van de gebiedsopgave natuur. Daarnaast is afgesproken dat de kosten verbonden aan de programmaorganisatie worden gedragen door de provincie.

De stuurgroep heeft bij een evaluatie en vooruitblik van het programma geconstateerd dat er aanpassing van de realisatiestrategie nodig is om tijdige realisatie van het NNN te borgen. Dit heeft geleid tot een voorstel om de NNN-begrenzing in Gouwe Wiericke aan te passen. Met het voorstel worden de oorspronkelijke kwalitatieve en kwantitatieve doelstellingen van de opgave gehaald. Ecologisch wordt de kwaliteit zelfs versterkt en de robuustheid vergroot.

Met het voorstel tot herbegrenzing is ook de planning van het programma aangepast. Uit de aangepaste planning blijkt dat niet het gehele programma in 2021 opgeleverd kan worden. Voorzien wordt nu dat het programma in 2024 opgeleverd wordt. De verantwoording aan het Rijk komt hiermee niet in gevaar.

Het voorstel tot herbegrenzing van de NNN-begrenzing in Gouwe-Wiericke is meegenomen in de nieuwe Omgevingsverordening.

De restantopgave voor Gouwe Wiericke is om 186 ha grond voor de NNN beschikbaar te krijgen en 791 ha nieuw ingericht natuurgebied te realiseren in de periode 2020 t/m 2024.

Uitvoeringsresultaten 2019

Doordat vooral geïnvesteerd is in het intensieve herbegrenzingsproces heeft de Stuurgroep in het jaar 2019 geen NNN-gebieden verworven en/of ingericht. Met de nieuwe NNN begrening is de waarschijnlijkheid van NNN-realiserie in het gebied veel groter geworden.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	756	4.036	0	-1.906	2.130	983	1.147
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	756	4.036	0	-1.906	2.130	983	1.147

Product 1.4.6-2 Krimpenerwaard

Omschrijving

De betrokken partijen in de Krimpenerwaard zijn de gemeente Krimpenerwaard en het Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard, welke tezamen de Stuurgroep Veenweiden Krimpenerwaard vormen. De te realiseren natuurdoelen zijn: weidevogelgrasland, botanische graslanden en kleinschalige landschapselementen/verbindingen. Deze doelen worden gecombineerd met een bijpassend robuust en duurzaam watersysteem in het kader van de KRW en het tegengaan van bodemdaling. Op grond van de Gebiedsovereenkomst is de provincie opdrachtgever van de Stuurgroep voor de realisatie van de opgave natuur.

Uitvoeringsresultaten 2019

In totaal is in 2019 door de Stuurgroep 76,6 ha verworven en 5,8 ha ingericht.

Op 5 maart 2019 is het Bestemmingsplan Natuurgebieden Veenweiden Krimpenerwaard en het daar bijbehorende Inrichtingsplan vastgesteld door de gemeenteraad Krimpenerwaard. In september heeft de Raad van State vier verzoeken voor een Voorlopige Voorziening tegen invoering van het plan afgewezen, waarmee het bestemmingsplan in werking is getreden en de uitvoering van de natuurrealisatie kan worden gestart. Er zijn dertien beroepschriften op het bestemmingsplan ingediend. Het bestemmingsplan is in werking getreden, maar nog niet onherroepelijk verklaard. De verwachting is dat de Raad van State de beroepschriften in 2020 behandelt waarna het bestemmingsplan onherroepelijk wordt.

Op 27 augustus 2019 hebben de partijen die het Beheercollectief gaan vormen een gezamenlijke intentieverklaring ondertekend. Begin van het jaar zijn gesprekken gevoerd om tot overeenstemming te komen over de oprichting.

Door de bezwarenprocedures rondom het bestemmingsplan en personele tekorten bij de uitvoeringsorganisatie heeft de uitvoering van de opgave vertraging opgelopen. Omdat het tijdsplan toch al kritiek was, voorziet de Stuurgroep dat de in de Gebiedsovereenkomst afgesproken deadline van 2021 niet meer realistisch is. In het Bestuurlijk Overleg in december 2019 is dit aan de orde gekomen. Toen is afgesproken dat de Stuurgroep in 2020 komt met een voorstel tot scopewijziging, waarin de nieuwe planning is uitgewerkt.

De restantopgave voor de Krimpenerwaard is om 576 ha grond voor de NNN beschikbaar te krijgen en 1.716 ha nieuw ingericht natuurgebied te realiseren in de periode 2019 t/m 2021.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	5.928	11.115	0	-3.653	7.463	8.411	-948
Baten	8	0	0	0	0	355	-355
Totaal baten en lasten	5.919	11.115	0	-3.653	7.463	8.056	-593

Product 1.4.6-3 Deltanatuur

Omschrijving

In het kader van het programma Deltanatuur zijn langs het Haringvliet, het Hollands Diep, de Oude Maas, de Noord en in de Biesbosch een groot aantal nieuwe waterrijke natuurgebieden aangelegd die bijdragen aan de doelstellingen van Natura 2000 en de KRW, het vergroten van de waterveiligheid en veel ruimte bieden voor recreatie en groenbeleving. Dit programma omvat in totaal 23 projecten met een gezamenlijke oppervlakte van ruim 2.000 ha en is in 2000 van start gegaan. In 2005 is de regie op het programma Deltanatuur door LNV overgedragen aan de provincie Zuid-Holland. Inmiddels zijn alle projecten behalve de Buttervlietpolder afgerond. De projecten zijn uitgevoerd in nauwe samenwerking met Rijkswaterstaat WNZ, de provincie Noord-Brabant, gemeenten, waterschappen, natuurorganisaties en omwonenden. Alle Deltanatuurgebieden behoren tot het NNN, en het merendeel ook tot Natura 2000 (Oude Maas, Haringvliet, Hollands Diep en Biesbosch).

Aan het einde van deze paragraaf wordt ook nog even kort ingegaan op de stand van zaken bij de uitvoering van het Droomfondsproject Haringvliet en de integrale gebiedsontwikkeling van de Leenheerenpolder en omgeving. Dit zijn strikt genomen geen Deltanatuurprojecten, maar wel vergelijkbaar qua doelstellingen, en ze zijn of worden deels gerealiseerd met provinciale cofinanciering.

Uitvoeringsresultaten 2019

Spuimonding-oost (Leenheerengorzenpolder en Leenheerenbuitengorzen, 61 ha.):

Er is in 2018 een openbare procedure doorlopen om het gebied te kunnen overdragen aan een eindbeheerder, maar dit heeft niet tot het gewenste resultaat geleid. Het gebied is daarom in 2019 opnieuw in tijdelijk beheer gegeven aan de aannemer. De overdracht aan een eindbeheerder zal nu worden gekoppeld aan het lopende gebiedsproces in de Leenheerenpolder.

Buttervlietpolder (21 ha):

De Buttervlietpolder zou conform toezegging aan PS via een DBM-contract (Design, Build en Maintain) worden aanbesteed. In de eerste helft van 2019 is de gunningsprocedure verder voorbereid, zijn na intensief overleg met Rijkswaterstaat WNZ de laatste plooi gladgestreken (aanpak van de bodemverontreiniging en compensatie voor het berekende verlies aan waterbergend vermogen) en kon een uitvoerbaar en vergunbaar project in de markt worden gezet. Op 6 september 2019 is de verkoopbrochure gepubliceerd. Op 10 januari 2020 is de online inschrijving gesloten. Hoewel meerdere partijen in het voortraject belangstelling hadden getoond zijn er uiteindelijk geen geldige inschrijvingen binnengekomen.

Droomfondsproject Haringvliet

Het Droomfondsproject Haringvliet is uitgevoerd door zes organisaties - WWF, Natuurmonumenten, Sportvisserij Nederland, Vogelbescherming Nederland, Staatsbosbeheer en ARK Natuurontwikkeling - met steun van de Nationale PostcodeLoterij en omvatte een hele set aan maatregelen om de biodiversiteit in en rond het Haringvliet te versterken en de recreatieve bereikbaarheid, toegankelijkheid en beleving van het gebied te vergroten. Het Droomfondsproject is in 2019 afgerond. De provincie Zuid-Holland heeft via het programma van de Landschapstafel Haringvliet en een specifieke Natura 2000-overeenkomst met Natuurmonumenten aan enkele

project een financiële bijdrage geleverd. De trigger voor dit project was de inwerkingtreding van het Kierbesluit in het najaar van 2018. De laatste twee projecten, de inrichting van een nieuw natuurgebied in de Zuiderdieppolder, het zogenaamde Blok de Wit (63 ha, exclusief de zoekgebieden voor de nog te plaatsen windturbines) en de uitvoering van omvangrijke herstelmaatregelen op de Korendijkse Slikken (90 ha) zijn in het voorjaar van 2019 opgeleverd en feestelijk geopend. Blok de Wit is in 2019 na inrichting extra toegevoegd aan de NNN-begrenzing. In 2018 was in de monding van het Spui al het nieuwe vogeleiland Bliëk aangelegd (3,6 ha, waarvan 2 ha boven water), hadden delen van de Bommelse Gorzen (Spuigors en Nieuwe Stadse Gors), de Westplaatbuitengronden en de Menheerse Plaat al een flinke kwaliteitsimpuls gekregen en waren er in de Voordelta enkele experimentele schelpdierbanken aangelegd. Het Droomfondsproject Haringvliet zal ongetwijfeld sterk bijdragen aan het bereiken van de Natura 2000-doelen voor het Haringvliet.

Leenheerenpolder

De minister van LNV heeft begin augustus 2019 het wijzigingsbesluit voor het Natura 2000-gebied Haringvliet definitief vastgesteld. Daarmee zijn de Leenheerenpolder, het Spuigors en het tussengelegen deel van het Spui formeel aan het Natura 2000-gebied Haringvliet toegevoegd. In de regio bestaan gevorderde plannen voor een integrale gebiedsontwikkeling van de Leenheerenpolder en omgeving. De nieuwe begrenzing laat hiervoor voldoende ruimte. Een belangrijk onderdeel van de plannen is het realiseren van een groot zoetwatergetijdengebied met de habitats en soorten waarvoor het Haringvliet is aangewezen. In het Kaderbesluit Groen 2018 is een reservering van € 10 mln opgenomen voor de provinciale bijdrage aan de realisatie van het nieuwe natuurgebied in de Leenheerenpolder en een kwaliteitsimpuls voor het Spuigors. In het voorjaar van 2020 zal met de gebiedspartijen een samenwerkingsovereenkomst worden gesloten voor de plan- uitwerkingsfase en moet overeenstemming worden bereikt over de inbreng van onze grondpositie binnen de integrale gebiedsontwikkeling. Het initiatief voor de uitvoering van de plannen blijft bij de regio.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	305	675	0	-580	95	122	-27
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	305	675	0	-580	95	122	-27

Product 1.4.6-4 Overig NNN

Omschrijving

Anders dan bij de deelprogramma's Veenweiden, Gouwe Wiericke en Krimpenerwaard, liggen de overige projecten van het NNN verspreid door de provincie en is er geen overkoepelende gebiedspartij die als trekker kan fungeren. De organisatie van deze projecten is vanaf 2019 geregeld in het Provinciale Uitvoeringsprogramma: Netwerk Natuur Zuid-Holland.

Vanaf nu valt het product 'Overig NNN' en 'strategische reserveringen' dan ook onder het kopje 'Uitvoeringsprogramma Netwerk Natuur Zuid-Holland'. In dit programma worden ook de ecologische verbindingen meegenomen. Omdat de ecologische verbindingen echter een andere manier van verantwoorden kennen, wordt er over dit onderdeel nog steeds apart gerapporteerd.

Het Uitvoeringsprogramma stelt zich actief op in de initiatief/scenariofase van NNN-projecten, waarbij zij:

- Samenwerking zoekt met gebiedspartijen, en het initiatief neemt voor onderzoek naar de haalbaarheid en de mogelijke scenario's.
- Actief zoekt naar een partij die de realisatie op zich kan en wil nemen.

- Indien een dergelijke partij zich niet aandient of gevonden kan worden, zal de uitvoering door de provincie worden opgepakt.

Uitvoeringsresultaten 2019

In totaal is er in 2019 middels zelfrealisatie 11,5 ha nieuw ingericht natuurgebied bijgekomen.

De restantopgave voor de categorie Overige NNN is om 536 ha voor de NNN beschikbaar te krijgen en 904 ha (inclusief Leenherenpolder) nieuw ingericht natuurgebied te realiseren in de periode 2020 t/m 2027.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	3.907	6.304	-1.266	-2.793	2.246	1.353	893
Baten	1.870	0	400	0	400	318	82
Totaal baten en lasten	2.037	6.304	-1.666	-2.793	1.846	1.035	811

Product 1.4.6-5 Strategische reservering (2021-2027)

Omschrijving

In het Kaderbesluit 2018 (PS, juni 2018) is besloten: 'Per 2019 starten met de uitvoering van de Strategische reservering en de nu nog niet opengestelde onderdelen van de Ecologische verbindingen (exclusief prioriteit 3 / zie ook voorstel nr. 3). Hiervoor wordt de Strategische reservering toegevoegd aan het onderdeel Overige NNN.

Uitvoeringsresultaten 2019

De projecten van de strategische reservering worden vanaf 2019 geïncorporeerd in de paragraaf van de projecten 'overig NNN'.

Product 1.4.6-6 Ecologische verbindingzones

Omschrijving

Via ecologische verbindingen worden natuurgebieden met elkaar verbonden. Het zijn cruciale schakels in het robuuste natuurnetwerk. In de in 2017 door GS vastgestelde '(Herziene) Nota Ecologische Verbindingen in de provincie Zuid-Holland' zijn alle verbindingen beschreven. De realisatie van de ecologische verbindingen wordt meegenomen in het uitvoeringsprogramma Netwerk Natuur Zuid-Holland.

De nog te realiseren ecologische verbindingen zijn in prioriteiten onderverdeeld:

- Prioriteit 1: Ecologische verbindingen die substantieel bijdragen aan het realiseren van de internationale natuur- en waterdoelen.
- Prioriteit 2: Ecologische verbindingen die van groot belang zijn voor de biodiversiteit in Zuid-Holland en tevens sterk bijdragen aan andere doelen zoals water, recreatie of landschap.
- Prioriteit 3: Ecologische verbindingen die van minder belang zijn voor de biodiversiteit in Zuid-Holland, maar vooral bijdragen aan andere doelen zoals water, recreatie of groene geleding.

De provincie zet in op realisatie door de huidige grondeigenaren en / of gebiedspartijen. Waar nodig neemt de provincie zelf het initiatief om gebiedsprocessen te starten en in het uiterste geval zelf een trekkersrol op zich te nemen voor de realisatie van ecologische verbindingen. De uitvoeringsperiode voor de ecologische verbindingen is 2027. De provincie stelt vooralsnog geen subsidie beschikbaar voor de ecologische verbindingen in prioriteit 3.

Uitvoeringsresultaten 2019

In totaal is 3,3 km aan ecologische verbinding gerealiseerd.

De restantopgave voor de ecologische verbindingen is om 113 kilometer aan ecologische verbindingen te realiseren in de periode 2020 t/m 2027. Hiervoor is € 22,9 mln beschikbaar.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	672	413	300	0	713	467	246
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	672	413	300	0	713	467	246

Product 1.4.6-7 Grondtransacties GVG en & pachttopbrengsten

Omschrijving

Eén van de dekkingsbronnen voor de realisatie van het NNN is de opbrengst uit verkoop en verpachting van het voormalig BBL-bezit (gronden in eigendom van bureau beheer landbouwgronden), dat in het kader van de decentralisatie door het Rijk aan de provincie is overgedragen (grond-voor-grond).

Uitvoeringsresultaten 2019

De raming van de baten was € 13,8 mln. De realisatie is met € 9,5 mln lager uitgevallen dan geraamd, doordat diverse kleinere grondverkoop zijn doorgeschoven naar 2020. Oorzaak hiervan is gelegen in het verloop van het verkoopproces, met name onderhandelingen die langer duurden en de notariële afwikkeling die pas begin 2020 kon plaatsvinden. De grootste baat in 2019 betrof de overdracht van grond-voor-grond-percelen aan het weidevogelprogramma (€ 7,1 mln).

De lasten met betrekking tot het beheer van groene grond zijn € 2,1 mln hoger dan begroot. Dit komt met name doordat in 2019 voor het gebouwenbeheer (sanering/sloop) extra en sneller dan verwacht kosten moesten worden gemaakt. Deze werkzaamheden dienen i.v.m. veiligheid zo snel mogelijk te worden uitgevoerd en is ook een voorwaarde om tot verkoop te kunnen overgaan.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	6.156	3.060	0	500	3.560	5.849	-2.289
Baten	39.270	13.778	0	250	14.028	9.544	4.485
Totaal baten en lasten	-33.114	-10.718	0	250	-10.468	-3.695	-6.774

Product 1.4.6-8 Natuurcompensatie

Omschrijving

Het provinciale beleid is gericht op het beschermen, in standhouden, herstellen en ontwikkelen van de natuur-, recreatie- en landschapswaarden in Zuid-Holland. Compensatie is het sluitstuk in de bescherming van deze waarden en moet voorkomen dat deze waarden door ingrepen in het landelijk gebied per saldo verder afnemen. Het provinciale compensatiebeleid is vastgelegd in de Omgevingsverordening Zuid-Holland (2019) en nader uitgewerkt in de Beleidsregel natuur, recreatie en landschap Zuid-Holland 2013. Dit beleid is van toepassing bij

(ruimtelijke en niet-ruimtelijke) ingrepen in het NNN, belangrijke weidevogelgebieden, recreatiegebieden en karakteristieke landschapselementen. Onze inspanningen zijn er vanzelfsprekend op gericht om zoveel mogelijk uit het compensatiespoor weg te blijven ('nee, tenzij'-regime).

Uitvoeringsresultaten 2019

De voortgang in de realisatie van natuurcompensatieprojecten in 2019 is samengevat in een tabel met kaart in [bijlage 1](#). Hierin zijn uitsluitend projecten opgenomen waarover de besluitvorming over zowel de ingreep als het compensatieplandefinitief is. In 2019 is er één compensatieproject met een oppervlakte van 6.6 ha afgerond (nr. 6 op de kaart). Er zijn geen nieuwe compensatieprojecten in voorbereiding gekomen, wel zitten er nog zeven mogelijke compensatieprojecten in de pijplijn.

PS-besluit nr. 7062

De Randstedelijke Rekenkamer (RRk) heeft van half 2016 tot eind 2017 een onderzoek uitgevoerd naar de invulling van de provincialeregierol bij de uitvoering van het natuurcompensatiebeleid. De aanbevelingen van de RRk zijn door PS op 20 december 2017 ongewijzigd overgenomen.

De voortgang in de uitvoering van dit besluit is als volgt:

- (1a): Ongeveer de helft van de Zuid-Hollandse gemeenten heeft nu een 'bebouwde kom houtopstanden' (voorheen 'bebouwde kom Boswet') vastgesteld. De kaarten met deze bebouwde kommen houtopstanden zijn in 2019 gedigitaliseerd en zullen in 2020 worden geüniformeerd. De contraamaldaarvan is dan de kaart met gebieden waar wij op grond van hoofdstuk 4 van de Wet natuurbescherming bevoegdheden hebben.
- (1b): Indien gemeenten en waterschappen als initiatiefnemer voor een compensatieplichtig plan of project fungeren, zullen wij de uitvoering van de compensatiemaatregelen in het publiekrechtelijke spoor borgen door in onze ontheffingen, vergunningen of goedkeuringsbesluiten expliciet op te nemen dat zij ons jaarlijks dienen te rapporteren over de voortgang, dat zij met private initiatiefnemers een compensatieovereenkomst dienen te sluiten, dat zij in compensatiegebieden voor ingrepen in het NNN een kwalitatieve verplichting dienen te vestigen en moeten bewerkstelligen dat dit gebied een natuurbestemming krijgt. De toelichting in de Omgevingsverordening Zuid-Holland (2019) is hierop al aangepast. De ontheffingsvoorwaarden zullen verder worden aangescherpt bij de aanpassing van de beleidsregel Compensatie natuur, recreatie en landschap Zuid-Holland 2013. Net als in 2018 zijn er in 2019 géén nieuwe ontheffingen voor ingrepen in het NNN verleend.
- (1c): Het uitvoeren van veldcontroles is standaard opgenomen in de werkopdracht van de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid. Er waren in 2019 echter geen recent gerichte compensatiegebieden die voor een veldcontrole in aanmerking kwamen. In 2018 waren dat er vier.
- (1d): De beleidsregel staat nu met een korte toelichting op de provinciale website. De website zal geüpdatet worden zodra de nieuwe omgevingsverordening en de herziene beleidsregel zijn vastgesteld en in werking getreden (naar verwachting per 1 januari 2021).

Gebiedsschouw 2019

In 2019 is er in één compensatiegebied een gebiedsschouw uitgevoerd, namelijk in het compensatiegebied voor de dijkversterking Hoekschewaard-zuid (nr. 40b: Polder Raepshille, deel Buttervlietpolder). De bevindingen waren overwegend positief. De vervangende natuurwaarden ontwikkelen zich in de goede richting. Met de beheerder zijn afspraken gemaakt over een aangepast maai-beheer.

Subsidieregeling Natuurcompensatie

De natuurcompensatie voor de provinciale projecten RijnlandRoute (nrs. 42a-d) en N210 (nr. 48) zal worden gerealiseerd door middel van zwaar agrarisch en particulier natuurbeheer. Voor het beheer van deze compensatiegebieden wordt, na afwaardering en inrichting, via de Subsidieregeling Natuurcompensatie vanaf 2016 gedurende twaalf jaar jaarlijks € 36.289 beschikbaar gesteld. Er zijn in 2019 geen nieuwe provinciale compensatieprojecten bijgekomen die hier geprogrammeerd moeten worden. Verder is er in 2019 éénmalig een

bedrag van € 18.725 voor het tijdelijk beheer en onderhoud van een compensatiegebied voor de Zuidwestelijke Randweg Gouda in de polder Het Veerstablok (nr. 17d) ten laste van dit budget gebracht.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	36	36	0	0	36	55	-19
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	36	36	0	0	36	55	-19

Product 1.4.6-9 Biodiversiteit: Realisatie en ontwikkeling algemeen

Omschrijving

Het betreft kosten ten behoeve van de bedrijfsvoering van de afdeling Ontwikkeling en Grondzaken ten behoeve van de inzet voor NNN.

Uitvoeringsresultaten 2019

Niet van toepassing.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	599	-34	0	21	-12	298	-311
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	599	-34	0	21	-12	298	-311

Product 1.4.6-10 IODS

Omschrijving

De Integrale Ontwikkeling tussen Delft en Schiedam (IODS) is een gebiedsgericht programma waarmee gelijk met de aanleg van de A4 Delft - Schiedam ook wordt geïnvesteerd in de kwaliteit van Midden-Delfland en het stedelijk gebied tussen Schiedam en Vlaardingen. Naast extra natuur komen er tal van recreatieve voorzieningen, worden verspreid liggende kassen gesaneerd en krijgt de melkveehouderij impulsen voor een duurzame, economisch gezonde bedrijfsvoering. IODS is een samenwerkingsverband tussen Rijk, provincie Zuid-Holland, lokale overheden en verschillende maatschappelijke organisaties. Het merendeel van de activiteiten in het kader van de Integrale Ontwikkeling tussen Delft en Schiedam (IODS) is afgerond.

Uitvoeringsresultaten 2019

Het eerste Weidevogel kerngebied van 23 ha in de Commandeurspolder is geopend op 14 maart 2019. In het eerste broedseizoen na de herinrichting is een verdubbeling van het aantal broedparen te zien. Het uitvoeringsbudget en de samenwerking binnen het Weidevogelpact heeft het mogelijk gemaakt om reguliere subsidiestromen voor weidevogels effectief en doelgericht in te zetten. Hierdoor kon een groter gebied worden ingericht als weidevogel kerngebied dan was overeengekomen met de provincie. Er resteert er nog budget om ook op andere plekken duurzame maatregelen te nemen voor weidevogels. Eind 2019 heeft het Weidevogelpact hiervoor een wijzigingsverzoek ingediend om met dit restantbudget een tweede weidevogel kerngebied te realiseren in de Klaas Engelbrechtspolder.

Uit de tussentijdse evaluatie blijkt dat het weidevogelpact succesvol is geweest. Het samenwerkingsverband heeft gezorgd voor een overlegstructuur waarin de partijen elkaar regelmatig spreken. Kansen en knelpunten in het weidevogelbeheer worden hierdoor eerder gesignaleerd, benut en opgelost. Er zijn veel kansen benut en verschillende, soms vernieuwende, maatregelen uitgevoerd. Monitoringsgegevens laten een voorzichtig positief beeld zien voor de weidevogel populatie in Midden-Delfland. Mede dankzij de inzet van het Agrarisch Collectief is er sinds 2014 ruim 340 ha gecontracteerd zwaar agrarisch natuurbeheer bijgekomen in Midden-Delfland. Daarmee is het oorspronkelijke doel 250 ha zwaar agrarisch natuurbeheer, waarvoor het weidevogelpact een alternatief was, inmiddels ruimschoots behaald. Uit het bestedingspatroon van de afgelopen periode bleek dat de eindtermijn kon worden verschoven van 2020 naar 2027 binnen het beschikbare budget.

Met restgelden uit de subsidie voor de realisatie van ruiterroutes legt Staatsbosbeheer een extra ruitepad aan in Poldervaart Midden Delfland. Door vertragingen in het vergunningstraject schuift de afronding door naar 2020, er is uitstel verleend tot maart 2020.

De werkzaamheden aan de ecopassage over de Schie zijn op een aantal restpunten na afgerond. De Schie was het laatste grote obstakel van de Ecologische Verbindingszone tussen de Vlaardingse Vlietlanden en Ackerdijkse Plassen.

Om vast te stellen of de ecopassage goed functioneren voor de doelsoorten van de natuurverbinding, is er een plan gemaakt voor monitoring dat met omgevingspartijen is besproken. Dit monitoringsplan zal in 2020 nader worden uitgewerkt en belegd.

Met de mogelijke verbreding van de A4 rijst de vraag of dit de IODS-afspraken raakt en of en in hoeverre het IODS een rol heeft in dit traject. Als de resultaten van de verkenning van Rijkswaterstaat voor de verbreding van de A4 bekend zijn, komt dit in de Adviescommissie (BO) aan de orde.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	1.552	3.823	-1.768	-840	1.215	644	572
Baten	705	0	0	0	0	4	-4
Totaal baten en lasten	848	3.823	-1.768	-840	1.215	640	576

Product 1.4.6-11 PMR 750

Omschrijving

Nadat de Eerste Kamer op 20 november 2006 het groene licht had gegeven voor de start van de uitvoeringsfase van PMR en de daarbij behorende financiering van de deelprojecten, is PMR/750ha in een stroomversnelling gekomen. De provincie Zuid-Holland, de gemeente Rotterdam en de Stadsregio Rotterdam staan voor de volgende opgave:

- Sturing op het Programma PMR/750ha: interbestuurlijke programmacoördinatie met als kerntaken sturing op resultaat, voortgang, tijd, budget en risico's zoals omschreven in de PKB PMR en Uitwerkingsovereenkomst PMR/750 ha (UWO);
- De feitelijke realisatie van de onder het programma vallende deelprojecten: Buitenland van Rhooon op Midden-IJsselmonde (600 ha natuur- en recreatiegebied), projecttrekker provincie Zuid-Holland; Noordrand van Rotterdam bestaande uit de Schiebroekse en Zuidpolder ("Vlinderstrik", 100 ha natuur- en recreatiegebied) en de Schiezone (50 ha natuur- en recreatiegebied), projecttrekker gemeente Rotterdam; Groene Verbinding (verbinding voor langzaam verkeer over infrastructuurbundel), projecttrekker Stadsregio Rotterdam.

Uitvoeringsresultaten 2019

Buitenland van Rhooon

In 2019 was het eerste jaar dat de gebiedscoöperatie van het Buitenland van Rhooon actief was. De gebiedscoöperatie neemt de planvorming, realisatie en beheer van Buitenland van Rhooon op zich. De coöperatie heeft een jaarplan en meerjarenplan opgesteld, waarin de aanpak om tot het streefbeeld te komen is uitgewerkt. De eerste aanzet van een meerjarenplan is redelijk in lijn met de provinciale begroting voor de volgende jaren. Grondverwerving en daarmee samenhangende zaken (Wvg, planschade etc.) zijn nadrukkelijk bij de provincie gelaten in de samenwerkingsovereenkomst. De provincie rondt op dit moment de lopende verwervingsdossiers af. De eigenaren waarmee de provincie minnelijk tot overeenstemming komt zullen worden verworven. Daarna zal de provincie grondverwerving voor haar rekening nemen als de coöperatie of een grondeigenaar daarom vraagt. Bij de voorjaarsnota wordt de begroting van de provincie aangepast op die van de coöperatie, aangevuld met een inschatting van de programmering van de grondverwerving en bijkomende kosten voor de komende periode.

Rhoonse stort

In kader van Buitenland van Rhooon is ook gewerkt aan de sanering van de Rhoonse stort. Deels gefinancierd uit PMR-middelen en deels uit bodemsaneringsmiddelen. In 2019 zijn de werkzaamheden voor de Rhoonse stort opgeleverd en op 21 november 2019 is het fietspad over de stort op feestelijk wijze geopend door de gedeputeerde Potjer en de burgemeester van Albrandswaard. Via het principe 'werk-met-werk-maken' is tegelijkertijd met de saneringswerkzaamheden 3,2 ha aan natuurvriendelijke oevers in het gebied gerealiseerd. Daarmee is een deel van het Streefbeeld voor het Buitenland van Rhooon ingevuld.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	16.171	6.325	1.273	784	8.382	6.912	1.470
Baten	15.992	5.087	818	796	6.701	4.866	1.835
Totaal baten en lasten	180	1.238	455	-13	1.680	2.046	-366

Product 1.4.6-12 Verbeterplan Boerenlandvogels

Omschrijving

Het gaat niet goed met de weidevogelstand in Nederland. De provincie Zuid-Holland werkt daarom samen met de agrarische collectieven, natuurorganisaties en vrijwilligers aan verbeterplannen voor weidevogels. Voor een deel van maatregelen uit de verbeterplannen wordt POP3-subsidie aangevraagd. Op 28 juni 2017 hebben Provinciale Staten een motie aangenomen. In deze motie 725 spreken Provinciale Staten uit bereid te zijn extra middelen vanuit de bestaande groenbudgetten beschikbaar te stellen en worden Gedeputeerde Staten uitgenodigd om voorstellen te overleggen voor integrale, gebieds- en praktijkgerichte onderzoeken en maatregelenpakketten voor weide- of akkervogels, die niet geheel binnen de POP3 financiering passen.

Op 21 februari 2018 hebben Provinciale Staten het behandelvoorstel voor deze motie aangenomen. Hierin zijn de volgende voorstellen opgenomen:

- Fysieke investeringen ten behoeve van boerenlandvogels binnen en buiten NNN
- Kennis/onderzoek
- Verzwaring/uitbreiding agrarisch natuurbeheer
- Overige maatregelen met betrekking tot kennisopbouw en onderzoek
- Planvorming ten behoeve van verbetering van monitoring, communicatie en predatieaanpak

In het behandelvoorstel is voor € 6,35 mln aan maatregelen genoemd.

Uitvoeringsresultaten 2019

Een project om de terreincondities in het natuurgebied Oude Land van Strijen voor weidevogels te optimaliseren en een onderzoeksproject naar kruidenrijk grasland, alsmede maatregelen om de predatie te verminderen, waren in het behandelvoorstel al concreet uitgewerkt en zijn gestart in 2018. Daarmee was ruim € 3 mln reeds ingevuld. Voor de overige maatregelen is afgesproken dat deze eerst verder uitgewerkt worden voordat deze voor de definitieve financiering aan PS worden voorgelegd. In 2018 zijn de resterende maatregelen verder uitgewerkt in het Actieplan Boerenlandvogels. Op basis hiervan is een bestedingsvoorstel opgesteld voor de nog nader te onderbouwen € 3,1 mln en begin 2019 hebben PS daarmee ingestemd.

Het Actieplan Boerenlandvogels is een door betrokken partijen opgesteld en gedragen plan met als ambitie dat de teruggang in aantallen weide- en akkervogels wordt omgebogen in groei en dat er in 2027 meer grutto's zijn dan bij aanvang van het actieplan. De volgende maatregelen zijn daartoe beschreven:

- Extra investeringen ten behoeve van boerenlandvogels binnen en buiten NNN
- Verzwaring/uitbreiding agrarisch natuurbeheer
- Maatregelen met betrekking tot kennisopbouw en onderzoek en kennisdeling
- Verbetering van monitoring, communicatie, toerusting vrijwilligers en predatieaanpak

Weidevogels op provinciale gronden

In 2019 zijn er in zes polders maatregelen genomen voor weidevogels op gronden van de provincie. Veelal wordt het aangepaste beheer uitgevoerd in samenwerking met agrarische collectieven en weidevogelvrijwilligers. Er zijn

acht plasdras-situaties gecreëerd (vier in de Zuidpolder van Delfgauw, twee in Kadijk-Oost in de Krimpenerwaard, een in de Tempelpolder bij Reeuwijk en een in de Zoetermeerse Meerpolder). Deze plasdras-situaties werden veelvuldig bezocht door weidevogels, en er werden veel kuikens waargenomen. Ten aanzien van de Zoetermeerse Meerpolder en de Zuidpolder van Delfgauw is er met de betrokken gemeenten en waterschappen gewerkt aan (planvorming voor) vrijwillige kavelruil om het grondeigendom beter te concentreren, zodat er ook inrichtingsmaatregelen genomen kunnen worden.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	559	1.800	0	5.544	7.344	7.716	-372
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	559	1.800	0	5.544	7.344	7.716	-372

Doorbelasting loon en kapitaallasten taak 1-4-6

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	3.133	3.187	-20	159	3.325	3.378	-53
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	3.133	3.187	-20	159	3.325	3.378	-53

Taak 1.4.7 Biodiversiteit: Beheer en onderhoud

Product 1.4.7-1 Natuurbeheer NNN: SNL/SKNL

Omschrijving

Veel natuurwaarden zijn afhankelijk van een bepaalde vorm van beheer, zoals begrazing, maaien of het verwijderen van houtige vegetatie. Het beheer wordt uitgevoerd door diverse terrein beherende organisaties, particulieren en verscillende overheden. Binnen het natuurnetwerk kunnen zij, met als uitzondering de overheden, aanspraak maken op provinciale beheersubsidie vanuit de Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer Zuid-Holland 2016 (SNL).

In het Natuurbeheerplan geeft de provincie op kaart aan welke natuurbeheertypen er waar voor komen. Voor deze natuurbeheertypen kunnen de beheerders beheersubsidie aanvragen. Voorwaarde om voor subsidie in aanmerking te komen is onder andere dat de terreinen opengesteld zijn voor publiek.

Uitvoeringsresultaten 2019

Via de SNL is circa 27.900 ha aan natuurbeheer gefaciliteerd. Dit is minder dan voorgaande jaren vanwege het feit dat de natuurgebieden in de Vijfheerenlanden per 2019 in de provincie Utrecht zijn komen te liggen. Met het faciliteren van het beheer wordt de duurzame instandhouding van de natuur en het behoud van de biodiversiteit beoogd. Ook gerealiseerde nieuwe natuur komt voor natuurbeheersubsidie in aanmerking waardoor de lasten jaarlijks zullen stijgen. Daarnaast nemen de beheerlasten toe door algemene prijsstijgingen.

Het streven is om ook op lange termijn het beheer mogelijk te maken. Om het beheer op de lange termijn te kunnen financieren is een toename in de beheerlasten begroot. Daarnaast wordt gezocht naar mogelijkheden om hierop te kunnen besparen en de middelen zo efficiënt mogelijk in te zetten. Er wordt daarom gewerkt aan het verlagen van de organisatiekosten (niet zijnde de beheerkosten), door:

- te werken met certificering van beheerders vooraf, waardoor minder controle achteraf nodig is
- het geclusterd laten aanvragen van beheersubsidie door natuurcollectieven
- het toepassen van nieuwe verdienmodellen en beheervormen (zoals langjarige afspraken in plaats van zesjaarlijkse subsidiebeschikkingen).

Zo blijft er zo veel mogelijk geld beschikbaar voor beheer.

De resultaten (kwaliteit) binnen het natuurnetwerk worden ook gevolgd. Er worden jaarlijks gesprekken met de beheerders gehouden om deze resultaten en de ambities te bespreken. Mogelijk kan dit aanleiding zijn om het beheer aan te passen.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	13.148	13.611	0	-838	12.773	11.520	1.253
Baten	0	0	0	0	0	33	-33
Totaal baten en lasten	13.148	13.611	0	-838	12.773	11.487	1.286

Product 1.4.7-2 Agrarisch natuurbeheer

Omschrijving

Naast het in stand houden en versterken van biodiversiteit binnen het NNN wordt ook nagestreefd om de biodiversiteit buiten het NNN te behouden en te versterken. Agrariërs kunnen beheer dat hierop gericht is

gesubsidieerd krijgen. Het agrarisch natuur en landschapsbeheer (ANLb) richt zich in Zuid-Holland in eerste instantie op weidevogels, maar ook op akkervogels en biodiversiteit in brede zin. Voor het behoud van de weidevogels is het belangrijk dat bescherming zich richt op grote aaneengesloten gebieden met een optimaal beheeremozaïek en dat agrariërs, natuurbeheerders en vrijwilligers optimaal met elkaar samenwerken. In tweede instantie wordt ingezet op akkerranden inclusief overhoeken voor bijvoorbeeld de patrijs, natte dooradering, landschapselementen en water.

Voorheen werd beheersubsidie rechtstreeks aan de agrariër uitbetaald. Per 2016 is dit veranderd: er is een nieuw stelsel ingezet. De kern van het vernieuwde stelsel is dat de provincie de doelen vaststelt die het ANLb moeten dienen en dat streekgebonden agrarische collectieven hier invulling aan geven op basis van hun kennis en betrokkenheid en in afstemming met andere natuurbeheerders. De collectieven maken vervolgens zelf beheerafspraken met agrariërs.

Uitvoeringsresultaten 2019

In 2019 is er met de provinciale subsidie 17.781 ha agrarisch natuurbeheer gerealiseerd. Dit getal is overigens nog inclusief het beheer dat in de Vijfheerenlanden is gerealiseerd. Het overgrote deel daarvan is beheer dat gericht is op het creëren van gunstige omstandigheden voor weidevogels. Denk hierbij aan het later maaien van percelen. Positief punt is dat er vanuit het Actieplan Boerenlandvogels middelen beschikbaar zijn gekomen voor het realiseren van plasdras-situaties. In het beheer is een toename van de voor weidevogels gunstige natte omstandigheden ook terug te zien.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	6.157	7.064	0	-465	6.599	6.735	-136
Baten	4.446	3.826	0	0	3.826	4.534	-708
Totaal baten en lasten	1.711	3.238	0	-465	2.773	2.201	572

Product 1.4.7-3 Natura 2000 / PAS

Omschrijving

De Natura 2000-gebieden binnen het NNN hebben een speciale Europese beschermingsstatus; in deze gebieden is specifiek beleid en wetgeving van kracht. In Zuid-Holland liggen 21 Natura 2000-gebieden, waarvan sommige gebieden deels in een andere provincie. Voor alle aangewezen Natura 2000-gebieden is een beheerplan vastgesteld. Alleen voor het Krammer-Volkerak is nog geen beheerplan vastgesteld, hiervoor moet het Rijk eerst het aanwijzingsbesluit vaststellen. Het is onbekend op welke termijn dit zal gebeuren. Voor 12 van deze gebieden is de provincie Zuid-Holland voortouw-nemer voor het opstellen van het beheerplan. Voor de overige gebieden zijn dat andere provincies of het Rijk.

De provincie is verantwoordelijk voor de realisatie van natuurdoelstellingen in de Natura 2000 gebieden en is gehouden hiertoe passende maatregelen te nemen. De natuurdoelen en bijbehorende maatregelpakketten worden in het beheerplan voor een gebied beschreven. Een beheerplan heeft een looptijd van 6 jaar en beschrijft de natuurdoelen en de herstelmaatregelen die nodig zijn om de doelen te halen. Tussentijdse bijsturing vindt zo nodig plaats op basis van de jaarlijkse veldbezoeken en de tussenevaluatie halverwege de beheerplanperiode. Het beheerplan vormt ook het toetsingskader voor de vergunningverlening op grond van de Wet natuurbescherming.

Voor Natura 2000-gebieden is voor de eerste beheerplanperiode de doelstelling 'behoud' van kracht. Dat betekent het stoppen van de achteruitgang. Voor de tweede en daaropvolgende beheerplanperiodes geldt de doelstelling 'verbeteren' en soms ook 'uitbreiding'.

De provincie is verantwoordelijk voor de uitvoering van herstelmaatregelen en uitvoering van monitoring en bijsturing in de gebieden waar de provincievoortouwnemer is. Voor gebieden in de deltawateren is de provinciale verantwoordelijkheid beperkt tot de uitvoering van maatregelen en monitoring op land en is het Rijk verantwoordelijk voor de uitvoering hiervan op het water.

Informatie over de uitvoering van herstelmaatregelen en de mate van doelrealisatie wordt in verschillende cycli verzameld en gerapporteerd aan het Rijk. Het Rijk rapporteert op haar beurt aan de Tweede Kamer.

Uitvoeringsresultaten 2019

- De uitspraak van de Raad van State inzake de PAS heeft geleid tot een gedeeltelijke herijking van de N2000/stikstof-aanpak. Eind 2019 is hiertoe het plan van aanpak "Naar een Gebiedsgerichte Aanpak Natura 2000/stikstof" vastgesteld.
- Als gevolg van de gemeentelijke herindeling Vijfheerenlanden vallen Zouweboezem en Uiterwaarden Lek per 1 januari 2019 onder de verantwoordelijkheid van de provincie Utrecht.
- Voor Polder Broekvelden, Vettenbroek & Polder Steijn is het ontwerp-beheerplan vastgesteld. Definitieve vaststelling wordt voorjaar 2020 verwacht.
- Er zijn in 2019 op circa 460 ha herstelmaatregelen uitgevoerd. Hiermee komt het totaal aantal ha waarop maatregelen zijn uitgevoerd op circa 1.290 ha. Het werkelijke aantal hectare zal nog iets hoger zijn omdat niet alle voortgangsgegevens in hectare vertaald konden worden.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	2.979	4.274	0	-507	3.767	3.722	45
Baten	134	134	0	0	134	134	0
Totaal baten en lasten	2.845	4.141	0	-507	3.634	3.589	45

Product 1.4.7-4 Wet Natuur / soortenbeleid / Faunabeheer

Omschrijving

De provinciezorgplicht voor beschermde soorten wordt uitgewerkt via een actief voeren beleid van maatregelen, gericht op het behouden of verbeteren van het leefgebied van 40 iconsoorten. Deze 40 soorten zijn een indicator voor de biodiversiteit in Zuid-Holland en staan symbool voor de diverse typen natuur die we binnen de provincie kennen. Als het leefgebied voor deze soorten in orde is, is de natuur van Zuid-Holland naar verwachting ook in orde.

Ook komt de provinciezorgplicht terug in de wijze waarop ontheffingen verleend worden in het kader van soortenbescherming. Daarbij streven we zoveel mogelijk naar een integrale aanpak, inclusief beschermingsmaatregelen, voor de betrokken soort zodat ontheffingsverlening uiteindelijk bijdraagt aan een gunstige staat van instandhouding van de in het wild voorkomende plant- en diersoorten.

Voor de iconsoorten van Zuid-Holland is er een projectsubsidie voor iconsoorten opengesteld. Deze subsidie maakt diverse projecten mogelijk, verspreid over provincie Zuid-Holland, om het leefgebied van iconsoorten te behouden en te verbeteren. Hier is rekening gehouden met enerzijds de borging van het toekomstig beheer, anderzijds met de betrokkenheid van inwoners en andere partijen bij het iconsoortenbeleid. De openstelling

hiervan is 30 september 2019 gesloten. Hierdoor zal realisatie van de projecten plaatsvinden in 2020-2023. Daarnaast is met steun vanuit provincie Zuid-Holland een zenderonderzoek naar de verspreiding van zeearenden in Zuid-Holland gefinancierd.

Uitvoeringsresultaten 2019

De provincie is bevoegd gezag voor het verlenen van ontheffingen, vergunningen, verklaringen van geen bedenkingen en het geven van bestuurlijke rechtsoordelen op grond van de Wet natuurbescherming. Het gaat daarbij kort samengevat om gebiedsbescherming, soortenbescherming, beheer en schadebestrijding houtopstanden. De Omgevingsdienst Haaglanden voert deze taken namens de provincie uit voor het gehele grondgebied van de provincie Zuid-Holland. Het verlenen van vergunningen en ontheffingen gebeurt op basis van aanvragen. Op de aantallen of de inhoud kan derhalve niet gestuurd worden. Dat geldt uiteraard ook voor het registreren van meldingen. De in 2019 uitgevoerde werkzaamheden door de Omgevingsdienst Haaglanden waren relatief omvangrijk. Met name het aantal ontheffingen voor soortenbescherming viel in 2019 net als in 2018 hoger uit dan verwacht. Dit is een landelijke trend en deze trend leidt ertoe dat er op de markt een schaarste ontstaat aan gekwalificeerd personeel.

Het is uiteraard van belang dat besluiten op aanvraag binnen de wettelijke termijn worden genomen. Via de voortgangsrapportages van de Omgevingsdienst Haaglanden wordt hierop toezicht gehouden. Vergunningen, ontheffingen en bestuurlijke rechtsoordelen op grond van de Wet natuurbescherming kunnen betrekking hebben op activiteiten waarvoor tevens een andere vorm van toestemming nodig is. Voor zover de provincie het bevoegd gezag is voor het verlenen van meerdere toestemmingen, streven de provincie en de Omgevingsdienst Haaglanden naar afstemming om tot een eensluidend oordeel te komen.

De Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid voert de taken op het gebied van toezichten handhaving namens de provincie uit voor het gehele grondgebied van Zuid-Holland.

Hierbij concentreert men zich op de volgende drie terreinen:

1. omgevingsvergunningplichtige activiteiten;
2. aangewezen gebieden, in het bijzonder Natura 2000-gebieden;
3. specifieke nalevingsproblemen in het vrije veld, buiten de bebouwde kom; waaronder ook begrepen jacht, beheer- en schadebestrijding, houtopstanden en soortenbescherming.

Het toezichten de handhaving in het kader van de Wet natuurbescherming voert de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid uit in nauwe samenwerking met de handhavingpartners (terreinbeherende organisaties, andere omgevingsdiensten, gemeenten, waterschappen, politie, etc.). Hierbij gaat men risicogericht te werk. Daartoe is van alle mogelijke categorieëngedragingen bepaald wat het maximale risico is voor de biodiversiteit, wat het risico is in financieel opzicht en wat de bestuurlijke risico's zijn. Aan de hand daarvan is een prioritering opgesteld die doorwerkt in het jaarlijks op te stellen werkplan van de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid.

Soortenbescherming

We voeren het soortenbeschermingsbeleid uit aan de hand van 40 icoonsoorten. Deze soorten staan symbool voor de gehele Zuid-Hollandse natuur in al haar verschijningsvormen. Voor deze soorten werken we aan:

- een gunstige staat van instandhouding en een positieve trend binnen Zuid-Holland;
- aansluiting bij bestaande projecten waarbij we de verbinding zoeken tussen de bescherming van soorten en andere thema's;
- gebruikmaking van expertise bij onze maatschappelijke partners om de icoonsoorten op effectieve wijze te beschermen;
- samenwerking met maatschappelijke partners om samen het verhaal van de icoonsoorten te vertellen.

De Omgevingsdienst Haaglanden staat aan de lat om ook in de ontheffingverlening de soortenbescherming een plek te geven, zoals hierboven omschreven.

Faunabeheer

De uitvoering van het faunabeheer gebeurt door de wildbeheer-eenheden onder coördinatie van de Faunabeheereenheid Zuid-Holland (FBE). De Omgevingsdienst Haaglanden zorgt daarbij, namens de provincie, voor goed uitvoerbare ontheffingen en andere vormen van toestemming. De FBE rapporteert jaarlijks over aantallen gevangen en gedode dieren, gegevens over faunashade, tellingen en trends. Het streven is erop gericht om de door in het wild levende dieren aangericht schade op een aanvaardbaar niveau te houden, evenals de risico's voor de openbare veiligheid en volksgezondheid.

BIJ12-Faunafonds verzorgt namens alle provincies het verlenen van tegemoetkomingen in de faunashade. Hierbij is sprake van een open einde-regeling. Alle schade die voldoet aan de voorwaarden zoals gesteld in de Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming, komt in beginsel in aanmerking voor een tegemoetkoming. De hoogte van deze schade kan van jaar tot jaar wisselen onder invloed van bijvoorbeeld klimatologische omstandigheden en de geldende gewasprijzen.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	4.109	5.776	0	95	5.871	4.389	1.482
Baten	287	480	0	-110	370	209	161
Totaal baten en lasten	3.822	5.296	0	205	5.501	4.181	1.321

Product 1.4.7-5 Biodiversiteit: Beheer en onderhoud algemeen

Omschrijving

De geraamde kosten binnen dit product hebben betrekking op bijvoorbeeld de inhuur van (externe) expertise, procesbegeleiding, onderzoek en beleidsverkenningen op het vlak van beheer en onderhoud.

Uitvoeringsresultaten 2019

Niet van toepassing.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	77	0	0	50	50	73	-23
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	77	0	0	50	50	73	-23

Taak 1.4.8 Biodiversiteit: Innovatie en organisatie

Product 1.4.8-1 Biodiversiteit: Innovatie en organisatie algemeen

Omschrijving

De geraamde kosten binnen dit product hebben betrekking op bijvoorbeeld de inhuur van (externe) expertise, procesbegeleiding, onderzoek en beleidsverkenningen. Daarnaast betreft dit de financiering van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) ten behoeve van de uitvoering van de subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer Zuid-Holland (SNL) en de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL).

Uitvoeringsresultaten 2019

De uitwerking van het behoud en de versterking van de biodiversiteit van binnen en buiten het NNN en Natura 2000 heeft vorm gekregen in de Visie en Uitvoeringsagenda Rijke Groenblauwe Leefomgeving. De SNL en SKNL zijn door de RVO voor de provincie uitgevoerd.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	1.822	1.366	0	0	1.366	1.238	128
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	1.822	1.366	0	0	1.366	1.238	128

Product 1.4.8-2 Monitoring Natuur

Omschrijving

De monitoringsopgave voor biodiversiteit is beschreven in het Provinciaal Monitoringsprogramma - Biodiversiteit (PMP-B) dat in 2014 is vastgesteld. De monitoring betreft zowel het Natuurnetwerk, inclusief Natura 2000/PAS, als biodiversiteit daarbuiten, zoals agrarisch natuurbeheer. De resultaten van de monitoring vormen onder andere input voor de P&C-cyclus van de provincie, provinciale indexen en de Voortgangsrapportage Natuur.

Uitvoeringsresultaten 2019

- SNL-monitoring van (delen van) het NNN
- Schouw van een aantal recent ingerichte gebieden
- Aanvullende monitoring van Natura 2000 doelen in Natura 2000-gebieden
- Uitvoering van vegetatiemetnet en weidevogel-metnet
- Monitoring in een aantal recreatiegebieden
- Diverse aanvullende onderzoeken, onder andere op het gebied van weidevogels

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	1.235	1.334	0	0	1.334	1.286	48
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	1.235	1.334	0	0	1.334	1.286	48

Product 1.4.8-3 Vergroting biodiversiteit buiten NNN

Omschrijving

Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft in een evaluatie van het Natuurpact aangegeven dat Nederland met het huidige beleid tot circa 65% doelrealisatie zal komen voor de gunstige staat van instandhouding van de Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten (VHR). Dat betekent dat er nog een flinke opgave blijft liggen waarover provincies en het Rijk momenteel in gesprek zijn. De provincie Zuid-Holland zoekt een belangrijk deel van haar invulling in de vergroting van de biodiversiteit buiten de begrenzing van het NNN en Natura 2000.

Daarvoor heeft de provincie gevonden in nauwe samenwerking met gebiedspartijen en andere netwerken, de Visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving uitgewerkt. In de Visie wordt een uitwerking gedaan voor onder meer de versterking van de biodiversiteit buiten de begrenzing van het NNN en Natura 2000. De provincie Zuid-Holland wil samen met partners komen tot een rijke groenblauwe leefomgeving. De provincie wil de huidige groenblauwe aanpak verbreden naar beleven, benutten én beschermen. Daarbij wordt de betekenis van groen en water voor mensen en de verbinding van maatschappelijke opgaven - bijvoorbeeld verstedelijking, economie en klimaat - centraalgesteld.

Zuid-Holland zet onder meer in op de vergroting en versterking van de biodiversiteit in de stad, vergroting natuurwaarden in waterbergings- en recreatiegebieden en tijdelijke natuur.

Zo stimuleert de provincie bijvoorbeeld de participatie van burgers en bedrijven in het groen. We werken daarbij samen met diverse partners aan de versterking van de band van de inwoners in Zuid-Holland met het groen in de provincie. Dit doen we door mensen te betrekken bij de natuur, het stimuleren van burgerparticipatie en het faciliteren van initiatiefnemers en vrijwilligers.

Uitvoeringsresultaten 2019

Natuur in de stad

De natuurgebieden in Zuid-Holland vormen zo'n zes procent van het provincieoppervlak. Een veel groter deel van Zuid-Holland is stedelijk gebied. Daar ligt de komende jaren ook een grote verstedelijkingsopgave. Door hier samen met partners natuur in de stad te beschermen en te versterken, dragen wij bij aan de biodiversiteit in Zuid-Holland. Biodiversiteit draagt hier onder andere bij aan de gezondheid, klimaatadaptatie en aan een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat. Op 4 oktober 2018 is hiervoor met 35 publieke en private partners het Convenant Klimaatadaptief Bouwen ondertekend. Met dit convenant verbinden partners zich om te streven naar minder wateroverlast, meer biodiversiteit, minder hittestress, minder langdurige droogte en minder nadelige gevolgen ervan en minder bodemdaling en minder nadelige gevolgen ervan.

Groenblauwe schoolpleinen

Eén van de maatregelen om meer natuur in de stad te krijgen is het vergroenen van schoolpleinen. In 2018 is naar aanleiding van een motie gewerkt aan een website met informatie over groenblauwe schoolpleinen. Daarnaast is een fonds opgezet met het Prins Bernhard cultuurfonds om de uitvoering van de vergroening te ondersteunen. Begin 2019 zal de website beschikbaar zijn en kunnen scholen een beroep doen op het fonds.

Soortenbeleid

De provincie is begonnen met het uitwerken van het soortenbeleid vanuit de Wet natuurbescherming. Hierbij wordt ook gekeken naar soorten binnen het stedelijke gebied. Als onderdeel van de uitwerking zijn er icoonsoorten benoemd. Uitgangspunt hierbij is dat als het goed gaat met de icoonsoorten, dan gaat het goed met de Zuid-Hollandse natuur. Deze uitwerking is vertaald in een nieuwe subsidieregeling die eind 2018 voor het eerst is opengesteld. In overleg met de stadsecologen van de grote steden is een start gemaakt met het in beeld brengen van het gemeentelijk natuurnetwerk om te bepalen of en waar het natuurnetwerk van de steden aansluit bij het groenblauwe netwerk buiten de steden.

Landschapspark Zuidvleugel

In 2017 is de verkenning naar het stedelijk landschap en de groenblauwe structuur Zuid-Holland afgerond. Dit is verder uitgewerkt in het Landschapspark Zuidvleugel. In 2018 is Landschapspark Zuidvleugel als toekomstperspectief verankerd in de Visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving. Ook zijn pilots benoemd voor nadere uitwerking met partners in de Uitvoeringsagenda. In het Landschapspark Zuidvleugel spelen groenblauwe verbindingen tussen buitengebied en stad een grote rol.

De provincie Zuid-Holland staat voor een landschappelijke uitdaging in de meest verstedelijkte regio van Nederland. Het landschap in, om en tussen de stedelijke gebieden, loopt achter ten aanzien van beleving en toegankelijkheid, is gefragmenteerd en staat onder ruimtelijke druk van grote hedendaagse ruimtelijke opgaven. De uitwerking heeft de vorm gekregen in het Landschapspark Zuidvleugel.

Natuur in waterbergings-/recreatiegebieden

Het verhogen van de natuurwaarden in (bestaande) recreatiegebieden is één van de manieren om te investeren in biodiversiteit.

Tijdelijke natuur

'Aan de slag met Tijdelijke Natuur' is een project waarmee de provincie in samenwerking met de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland tijdelijke natuur promoot. Potentieel interessante terreinen worden in dit project in beeld gebrachten terrein-eigenaren worden aangemoedigd om tot tijdelijke natuur over te gaan.

Tijdelijke natuur is natuur die zich zelfstandig ontwikkelt op braakliggende terreinen, om zo de biodiversiteit in het gebied te stimuleren. Ook kan de kwaliteit van de leefomgeving voor omwonenden verbeteren. Potentieel interessante terreinen worden in dit project in beeld gebrachten terrein-eigenaren worden aangemoedigd om tot tijdelijke natuur over te gaan. De terreineigenaar krijgt vooraf toestemming om beschermde soorten die zich eventueel op het tijdelijke natuurterrein vestigen te verwijderen als de uiteindelijke bestemming gerealiseerd wordt. Zo kunnen terreinen, met bijvoorbeeld een woonbestemming, waar in ieder geval een jaar nog niet gebouwd wordt, een tijdelijke natuurstatus aanvragen. Vooral pioniersoorten kunnen hiervan profiteren. In opdracht van de provincie heeft de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland een aantal promotiefilmpjes gemaakt om tijdelijke natuur onder de aandacht te brengen.

Zie verder voor de uitvoeringsresultaten (burger-)participatie onder 1.3.7-1 Groenparticipatie.

Product 1.4.8-4 POP 3 ten behoeve van biodiversiteit

Omschrijving

Deze POP maatregel heeft als doel een bijdrage te leveren aan de verbetering van de leefgebieden van weidevogels, de biodiversiteit en het landschap. Om het doel te bereiken worden investeringen op of nabij landbouwgronden gesubsidieerd. Voorbeelden van mogelijke investeringen zijn: inrichting van weidevogelkerngebieden, inrichtingsmaatregelen voor specifieke soorten en aanleg en inrichting van landschapselementen.

Uitvoeringsresultaten 2019

Gedeputeerde Staten hebben op 29 augustus 2017 een openstellingsbesluit voor deze maatregel vastgesteld. Op grond van het openstellingsbesluit kunnen investeringen waarmee de leefgebieden voor weidevogels, de biodiversiteit en het landschap worden verbeterd. In de periode van 18 september 2017 tot en met 15 november 2017 konden aanvragen voor subsidie worden ingediend. Er is totaal € 3.660.000 aan subsidie beschikbaar.

Er zijn acht aanvragen voor subsidie ontvangen, in totaal is er een bedrag van € 4.210.247,56 aangevraagd. Zes van de acht aanvragen zijn ingediend door de agrarische collectieven voor investeringen ten behoeve van het leefgebied voor boerenlandvogels. Eén aanvraag heeft betrekking op zowel de leefgebieden voor weidevogels,

als de biodiversiteit als landschapselementen in Midden Delfland. De laatste aanvraag had betrekking op landschapselementen en biodiversiteit in de Alblasserwaard. In totaal is er € 3.124.789,60 aan subsidies verleend.

Vooruitblik

In 2020 vindt er een landelijke POP3 openstelling voor niet-productieve investeringen ten behoeve van boerenlandvogels plaats. Deze openstelling wordt gedaan door de minister van LNV.

De maatregel wordt in 2020 niet meer opengesteld door Gedeputeerde Staten. Oorzaak hiervan is dat het Actieplan Boerenlandvogels nog niet gereed is. Het voornemen was om voor de verbetermaatregelen uit het actieplan die aansluiten bij POP-3 de maatregel 'niet-productieve investeringen aanleg en herstel biodiversiteit, natuur en landschap' ten behoeve van de boerenlandvogels voor de terrein behorende organisaties open te stellen.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	250	500	1.300	0	1.800	1.731	69
Baten	125	275	625	0	900	852	48
Totaal baten en lasten	125	225	675	0	900	880	20

Doel 1-5 Duurzame landbouw

Centraal staat de ambitie om te komen tot een duurzame landbouw- en voedselketen in Zuid-Holland, voor gezond, duurzaam en betaalbaar eten voor iedereen waarbij een veranderaanpak met proeftuinen centraal staat. Deze ambitie is geconcretiseerd in de volgende doelen:

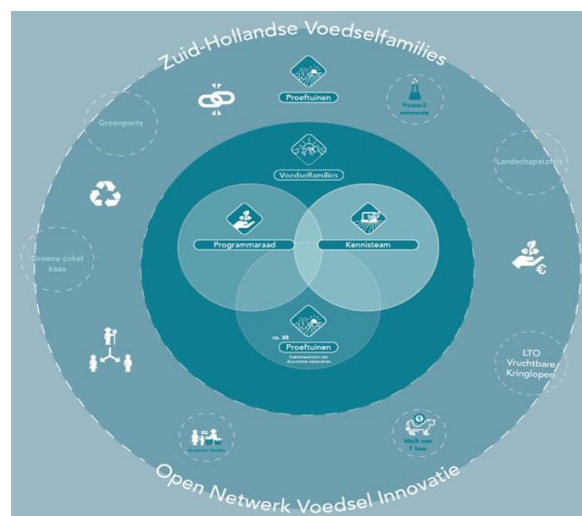
- Verbeteren kwaliteit van de leefomgeving via verduurzaming door:
  - sluiten van kringlopen van grondstoffen
  - versterken van regionale voedselketens
  - versterken biodiversiteit bij normale agrarische bedrijfsvoering door nieuwe verdienmodellen
- Versterken van volhoudbare sterke economische sector door:
  - Landbouwsector als sterke economische cluster op lange termijn in stand houden

Voor dit doel onderscheidt GS drie taken:

- 1.5.1 Opstarten programma's gericht op kennis, ontwikkeling en innovatieve landbouw
- 1.5.2 Participeren in innoverende samenwerkingsverbanden
- 1.5.3 Faciliteren aanvragen kavelruil

De veranderaanpak stimuleert en faciliteert duurzame innovaties in de vorm van proeftuinen. Proeftuinen zijn een zichtbare plek waar de provincie samen met koplopers in de landbouw- en voedselketen innovaties gericht op duurzame landbouw ontwikkelt en uitprobeert. Deze veranderaanpak wordt ingevuld door met andere partijen, zoals boeren, ondernemingen, gevestigde partijen, onderzoeks- en kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties samen te werken, deze bij elkaar te brengen en te verbinden. Dit vanuit de overtuiging dat lange termijn-perspectieven niet anders dan op basis van een substantiële gezamenlijke inspanning kunnen worden gerealiseerd. Deze doelen zijn mede gebaseerd op het op 29 juni 2016 door Provinciale Staten vastgestelde Ambitiedocument Innovatieagenda Duurzame Landbouw.

Bij de veranderaanpak hoort ook de samenwerking met Groene Cirkels, zoals die met Heineken. Voor duurzame landbouw zijn er nu een aantal andere nieuwe Groene Cirkels, zoals Groene Cirkel Duurzame Akkerbouw gezamenlijk voor de regio's Hoeksche Waard, Goeree Overflakkee en Voorne Putten, de Groene Cirkel Kaas en Bodemdaling als proeftuin en de nieuwe Groene Cirkel met Farm Frites voor een duurzame aardappelketen. Deze Groene Cirkel aanpak wordt ook ondersteund door samenwerkingsovereenkomsten en subsidies. Sommige proeftuinen zijn uitvoering van de Groene Cirkel samenwerkingen.

Het Open Netwerk Voedsel Innovatie Zuid-Holland bestaat uit:

- Verandernetwerk Zuid-Hollandse Voedsel families: een netwerk van circa 650 mensen uit de landbouw- en voedselketen: In dit netwerk zijn de volgende groepen voor de uitvoering van belang:
  - **Programmaraad:** 9 personen uit de landbouw- en voedselketen die zorgen voor programmering en uitvoering van activiteiten voor 'Zuid-Hollandse Voedsel families' in samenwerking met het Kennisteam, de provincie en de proeftuinen. De bestuursleden van de Stichting Zuid-Hollandse Voedsel families zitten in de Programmaraad.
  - **Kennisteam:** voor het Kennis- en Ontwikkelprogramma met Wageningen Economic Research, Hogeschool InHolland, HAS Hogeschool en DRIFT/Erasmus universiteit;
  - **Proeftuinen:** in uitvoering of in ontwikkeling door samenwerkende ondernemers uit de landbouw- en voedselketen.

Bij netwerkend werken past dat de Zuid-Hollandse Voedsel families meer zelfstandig gaat werken waarvoor voor de komende jaren via de Voorjaarsnota 2019 een begrotingssubsidie voor de Stichting Zuid-Hollandse Voedsel families is vastgesteld. Samen met de provincie voert zij haar programma uit.

In de vastgestelde visie Rijke Groenblauwe leefomgeving en de bijbehorende Uitvoeringsagenda (PS, februari 2019) staat de ambitie van een "sprong naar een economisch en ecologisch volhoudbaar landbouw- en voedselsysteem". Dit is nodig om een rijke groenblauwe leefomgeving te krijgen en te behouden. Daarvoor is een transitie naar een duurzaam landbouw- en voedselsysteem nodig. Hierdoor wordt Zuid-Holland op termijn aantrekkelijker, klimaatbestendiger, biodiverser, schoner en circulaire met een toekomstbestendige landbouwsector. In nieuwe samenwerkingsverbanden, zoals innovatienetwerk Zuid-Hollandse Voedsel families, de verschillende Groene Cirkels en projecten rondom klimaat en bodemdaling verduurzamen wij de landbouw- en voedselketen en zoeken wij naar nieuwe verdienmodellen. We zetten hiermee een stap naar een circulaire economie: de next level van de nieuwe economie en een bijdrage aan de ambitie van de rijkste groenblauwe leefomgeving. Het gaat om samenwerken en een grote sprong maken.

Taak 1.5.1 Opstarten programma gericht op kennis, ontwikkelen en innovatie landbouw

Product 1.5.1-1 Programma's voor duurzame innovatie, kennisontwikkeling en ondersteuning projecten

Omschrijving

Het opstarten en doorontwikkelen van proeftuinen in samenwerking met het Open Netwerk Voedsel Innovatie Voedselfamilies (verandernetwerk) en met het Kennis- en ontwikkelprogramma (Kennisteam) bevordert en versterkt de innovaties en verduurzaming van de grondgebonden landbouw in de provincie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de opgehaalde kennis uit de lopende proeftuinen. Ook initiatieven die gebruik maken van de subsidieregeling "stimuleren van maatschappelijke initiatieven duurzame landbouw (SRG 2.10)", leveren een bijdrage aan de doelen van de provincie. Er zijn inmiddels circa 30 proeftuinen actief met het uitvoeren van verduurzaming van het landbouw- en voedselsysteem in Zuid-Holland. Een bijzondere proeftuin is de verdere verduurzaming van de catering in het provinciehuis. Het innovatienetwerk voedt elkaar met kennis, ervaringen en inspiratie over de proeftuinen, ondersteund door het Kennisteam op de VoedselFamiliebijeenkomsten.

Uitvoeringsresultaten 2019

Open Innovatienetwerk Zuid-Hollandse Voedselfamilies

Het innovatienetwerk Zuid-Hollandse Voedselfamilies heeft in 2019 een veelheid aan activiteiten uitgevoerd zoals verschillende VoedselFamiliebijeenkomsten over de concretisering van de toekomstbeelden, openstellingen POP3 voor nieuwe proeftuinen en kennisoverdracht, de Ambitiedag van het Kennisteam, afstemming met Groene Cirkels en de aanpak voor de transitieagenda Biomassa & Voedsel van Circulair Zuid-Holland. Tevens is gewerkt aan een verdere opbouw van het netwerk Zuid-Hollandse Voedselfamilies wat resulteert in een integraal programma voor de komende jaren van de Programmaraad, het Kennisteam en de proeftuinen. In 2020 wordt hiermee gestart op basis van de toegekende begrotingssubsidie.

Het Kennisteam heeft in 2019 opnieuw een Ambitiedag gehouden om lessen uit de proeftuinen en andere innovaties op te halen en te delen ([verslag Ambitiedag Voedselfamilies](#)). Daarnaast heeft het Kennisteam haar ervaringen tot nu toe vastgelegd in een publicatie "Zo smaakt de toekomst", stappen en lessen uit de Zuid-Hollandse voedseltransitie ([publicatie Zo smaakt de toekomst](#)). Vermeldenswaardig is ook de expertsessie juridische belemmeringen proeftuinen duurzame landbouw die in november 2019 is gehouden waarbij onderzocht is hoe we de belemmeringen in bestaande en toekomstige proeftuinen kunnen oplossen als provincie, als omgevingsdiensten en de rijksoverheid. De acties zijn nu opgepakt om te worden uitgevoerd.

In 2019 is de bijdrage aan de duurzame instandhouding van het Veenweiden Innovatiecentrum (VIC) te Zegveld voldaan op grond van een samenwerkingsovereenkomst met provincie Utrecht (2017-2019). Hierdoor kunnen innovaties worden uitgevoerd waardoor de oplossingen in de praktijk kunnen worden geïmplementeerd (www.veenweiden.nl).

Een goed overzicht van de activiteiten en resultaten van de provincie en de Voedselfamilies geeft het digitale magazine "Eten maken waar je blij van wordt" ([Magazine Voedselfamilies](#)) en de animatie uit 2019 over de werkwijze van het innovatienetwerk ([animatie Voedselfamilies](#)).

Groene Cirkels

In 2019 zijn er twee nieuwe Groene Cirkels gestart op 1 februari en 15 maart: namelijk Groene Cirkel Kaas en Bodemdaling met als initiatiefnemer Zuivelfabriek De Graafstroom en de duurzame fritesketen met Farm Frites. In deze nieuwe Groene Cirkels wordt nauw samengewerkt met kennis en private partners in de landbouw zoals: Wageningen University en Research, HAS, Naturalis, landbouwcorporaties, Waterschappen en Rabobank etc. Dromen en doelen die met de partners geformuleerd zijn: reductie van broeikasgassen, het bevorderen van biodiversiteit/bodemkwaliteit, het stimuleren van duurzame energie en andere verdienmodellen. Verder is gegaan met de bestaande netwerksamenwerking in Groene Cirkel Heineken en bijbehorende opgave/doelen (www.groenecirkels.nl).

Korte termijn urgentie; stikstof-vraagstuk

Ook in Zuid-Holland is de urgentie omtrent het stikstof-vraagstuk groot. Landbouw speelt een grote rol binnen het stikstofdossier, vanwege de grote ammoniakuitstoot van met name de veehouderij. Er is een plan van aanpak door de provincie opgesteld voor de gebiedsaanpak, onderdeel hiervan zijn doelen- en bronnenanalyse om vervolgens tot een gebiedsaanpak te komen om stikstofuitstoot te reduceren, waarbij alle sectoren een bijdrage leveren. Zowel vanuit de proeftuinen als vanuit het Veenweiden InnovatieCentrum komt informatie die een bijdrage kan leveren aan het verduurzamen van de landbouw. De proeftuin Veenweiden is daarvan een concreet voorbeeld met maatregelen die op korte termijn zijn in te voeren ([proeftuin veenweiden](#)).

Circulair Zuid-Holland - Transitieagenda Biomassa en Voedsel

In 2019 is de strategie Circulair Zuid-Holland opgesteld (GS, december 2019) waarvan de aanpak voor het opstellen van de transitieagenda Biomassa en Voedsel een onderdeel is. Voor landbouw als belangrijke sector voor onze voedselproductie wordt ingezet op de uitwerking van de innovatieaanpak met de Voedsel families en om de implementatie van Groene Cirkel voort te zetten en te ondersteunen. Dit als bijdrage aan de transitie naar circulaire landbouw waarbij de kringlopen gesloten worden. Daarvoor is door de provincie in 2019 een verkenning circulaire landbouw uitgevoerd en gestart met een onderzoek naar de aanpak van voedselverspilling.

Amendement 648: versnelling toepassing mest met een gereduceerd fosfaatgehalte

Op 14 november 2018 is amendement 648: versnelling toepassing mest met gereduceerd fosfaatgehalte aangenomen door PS. Hierin geeft PS aan dat zij op de Begroting 2019 een bedrag van € 0,2 mln reserveren voor onderzoek, proeven en monitoring naar de toepassing van mest met een gereduceerd fosfaatgehalte. Om de problematiek en relevantie voor Zuid-Holland nader te onderzoeken is voorgesteld een nader verkennend onderzoek te laten uitvoeren door een organisatie met expertise op het gebied van mest en fosfaat. Dit was nodig omdat uit de verkenning Circulaire Landbouw Zuid-Holland bleek dat een apart verkennend onderzoek toch nodig is. Dit onderzoek gaat in 2020 starten.

Openstellingsbesluiten POP-3 Duurzame landbouwinnovaties: Proeftuinen

Het opstarten en doorontwikkelen van proeftuinen in combinatie met samenwerking in het Open Netwerk Voedsel Innovatie (verandernetwerk) en met het Kennis- en ontwikkelprogramma (Kennisteam) bevordert en versterkt de innovaties en verduurzaming van de grondgebonden landbouw in de provincie. Er zijn inmiddels circa 30 proeftuinen actief met het uitvoeren van verduurzaming van het landbouw- en voedselsysteem in Zuid-Holland.

Openstelling samenwerken aan duurzame landbouwinnovaties

In 2019 heeft de vierde ronde openstellingen van POP-3 plaatsgevonden voor kennis en samenwerken aan innovaties. De ingediende aanvragen zijn beoordeeld op basis van criteria uit het openstellingsbesluit. De beoordeling is gedaan door een adviescomité dat onder andere uit twee externe deskundigen bestaat. De inhoudelijke beoordeling van de aanvragen heeft in 2019 plaatsgevonden, de subsidieverlening zal in 2020 plaatsvinden. De toekenning van de subsidies aan de proeftuinen gaat langzaam en duurt langer dan beoogd.

Opvallend is dat het aantal afgewezen subsidieaanvragen groot is. De aanvragen zijn op inhoudelijke gronden afgewezen, omdat de projecten waarvoor subsidie werd gevraagd onvoldoende bijdragen aan de doelen uit het Ambitiedocument innovatieagenda duurzame landbouw. De aanvragers van de afgewezen aanvragen hebben doorgaans voor het indienen van de aanvraag geen contact gezocht met de provincie om het projectvoorstel te verbeteren.

De redenen voor het afwijzen waren voornamelijk:

- het project waarvoor subsidie wordt gevraagd is niet innovatief of slechts een kleine verbetering van de bestaande praktijk;
- het project waarvoor subsidie wordt gevraagd draagt onvoldoende bij aan de thema's van het openstellingsbesluit. Projecten hadden vaak betrekking op het thema 'vermindering grondstoffengebruik', maar hadden geen betrekking op de thema's 'meerwaardecreatie' en 'biodiversiteit'.

Openstelling Kennisoverdracht

In 2019 is een openstelling van kennisoverdracht geweest met het doel om uit de proeftuinen kennis op te halen, kennis te delen en te verspreiden. Het voorstel, Duurzame Landbouw Expeditie, van de deelnemende partners uit de Kennis- en samenwerkingsovereenkomst onder leiding van Wageningen Economic Research wordt gehonoreerd. De start daarvan zal plaatsvinden begin 2020. Dit voorstel past precies bij de doelen en activiteiten van de Voedsel families.

Overige POP-3 maatregelen landbouw (JOLA en LEADER)

Behalve de vier genoemde POP-3 maatregelen, die gericht zijn op duurzame innovaties in de landbouw, zijn er nog twee andere POP-3 maatregelen die ook een bijdrage leveren aan een sterke en rendabele grondgebonden landbouw in Zuid-Holland:

- een maatregel voor jonge landbouwers die een bedrijf gaan overnemen of overgenomen hebben (maatregel 2.3 JOLA);
- een maatregel voor de uitvoering van de Lokale Ontwikkelingsstrategie (maatregel 3 LEADER).

JOLA

Met POP-3 subsidies voor jonge landbouwers worden jonge landbouwers gestimuleerd om duurzaam te investeren in hun bedrijf. De regeling is vooral bedoeld om de aanschaf van modernere duurzame installaties en machines te stimuleren, waarmee de jonge landbouwer een investeringsachterstand kan inlopen. Subsidie kan aangevraagd worden voor bepaalde investeringen die opgenomen zijn in de regeling. Dit betreft onder andere investeringen in zonnepanelen, mestscheidinginstallaties, koematrassen en systemen voor precisielandbouw.

In 2019 is de regeling opengesteld in de periode vanaf 3 december 2018 tot en met 8 februari 2019. Het deelpakket van deze openstelling is € 1.060.000. Er zijn 62 aanvragen ingediend voor een totaal bedrag van € 1.055.788,55. Er zijn 50 aanvragen toegewezen voor een bedrag van € 844.177,67.

LEADER-aanpak: Leefbaarheid Platteland

Via het POP-3 onderdeel LEADER worden projecten gesubsidieerd die bottom-up tot stand komen en waarmee gebied specifieke doelen worden bereikt. Deze gebied specifieke doelen zijn vastgelegd in de Lokale Ontwikkelingsstrategieën (LOS) van de twee gebieden die zijn begrensd voor LEADER, Holland Rijnland en Polders met Waarden. De subsidieaanvragen worden op basis van de betreffende LOS beoordeeld door de Lokale Actiegroep (LAG) van elk gebied. De LAG adviseert Gedeputeerde Staten over het wel of niet verlenen van de subsidie. De gebieden, de LOS'en en de LAG's zijn door Gedeputeerde Staten vastgesteld in 2015.

Een van de taken van de LAG is het werven van projecten, door bijvoorbeeld het organiseren van thema bijeenkomsten. De LAG ziet een veelvoud aan initiatieven voorbij komen, waarvan een deel resulteert in een subsidieverlening. Redenen waardoor initiatieven stranden of worden afgewezen zijn bijvoorbeeld het niet rond krijgen van gemeentelijke cofinanciering, niet verkrijgen van een nodige vergunning of onvoldoende aansluiting op de LOS.

Met de oogst van 2019 is nog in totaal een budget van € 2.866.564 (Europees en provinciale middelen) voor LEADER beschikbaar in de resterende POP-3 periode. Deze middelen worden via een doorlopende openstelling

beschikbaar gesteld. In 2019 is gekozen om over te gaan op een doorlopende openstelling, zodat het voor subsidieaanvragers op elk moment mogelijk is om een aanvraag in te dienen. Na recentepersonele wisselingen zijn beide LAGs nu op volle kracht om deze aanvragen te begeleiden. Met de doorlopende openstelling is de kans vergroot voor benutting van het resterende budget.

tabel: overzicht openstellingen POP3 2019: aantal, aanvragen en bedragen.

POP-3 maatregel	Datum openstelling	Datum sluiting	Aantal aangevraagd/ontvankelijk/Toe te kennen	Deel-plafond openstelling	Totaal aangevraagde subsidie	Totaal toe te kennen subsidie
2.1 Kennis-overdracht	27-05-2019	20-06-2019	2/2/1	€ 350.000,00	€ 397.616,00	€ 250.000,00
2.3 Duurzame investeringen jonge landbouwers	03-12-2018	08-02-2019	62/53/50	€ 1.060.000,00	€ 1.055.788,55	€ 844.177,67
2.7 Samenwerking duurzame innovaties	04-02-2019	10-04-2019	24/24/10	€ 4.341.641,71	€ 10.925.988,00	€ 4.341.641,71
3. LEADER	04-03-2019	01-04-2019	4/2/2	€ 1.275.000,00	€ 427.204,00	€ 200.000,00
3. LEADER	15-07-2019	31-11-2019	3/3/3	€ 1.650.000,00	€ 419.300,00	€ 419.300,00

Maatschappelijke initiatieven duurzame landbouw (SRG 2.10)

Ook initiatieven die gebruik maken van de subsidieregeling "stimuleren van maatschappelijke initiatieven duurzame landbouw (SRG 2.10)", leveren een bijdrage aan de doelen van de provincie.

2019 is het tweede jaar van de uitvoering van de subsidieregeling "Maatschappelijke initiatieven Duurzame Landbouw" (SRG par. 2.10). In totaal zijn 10 initiatieven beschikbaar (totaal subsidiebedrag € 258.341) waarvan er drie zijn gerealiseerd en zeven in uitvoering zijn gegaan. De subsidie is tot een maximumbedrag van € 25.000 met een maximum van 50% van de kosten.

Overige systeeminnovaties grondgebonden landbouw

De laatste subsidietrajecten met het thema "korte afzetketens" zijn ofwel afgerond ofwel in een afrondende fase. De samenwerking met en de financiële ondersteuning van het Veenweiden Innovatiecentrum (VIC) te Zegveld is een doorlopende activiteit gericht op verduurzaming en systeeminnovaties in de westelijke veenweiden. Aansturing en monitoring van een doorlopend innovatieprogramma van het VIC verloopt in samenwerking met drie provincies en zes Waterschappen.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	-4.218	2.109	2.256	625	4.990	3.948	1.042
Baten	285	357	93	275	726	301	425
Totaal baten en lasten	-4.503	1.752	2.163	350	4.265	3.647	618

Doorbelasting loon en kapitaallasten taak 1-5-1

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	1.352	1.318	45	50	1.413	1.448	-35
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	1.352	1.318	45	50	1.413	1.448	-35

Taak 1.5.2 Participeren in innoverende samenwerkingsverbanden

Product 1.5.2-1 Participeren in innoverende samenwerkingsverbanden

Omschrijving

Bij het realiseren van de ambitie om te komen tot een duurzame landbouw- en voedselketen in Zuid-Holland, voor gezond, duurzaam en betaalbaar eten voor iedereen, staat de veranderaanpak met proeftuinen centraal. De veranderaanpak stimuleert en faciliteert duurzame innovaties in de vorm van proeftuinen. Proeftuinen zijn een zichtbare plek waar de provinciesamen met koplopers in de landbouw- en voedselketen innovaties gericht op duurzame landbouw ontwikkeld en uitprobeert. Deze veranderaanpak wordt ingevuld door met andere partijen, zoals boeren, ondernemingen, gevestigde partijen, onderzoeks- en kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties samen te werken, deze bij elkaar te brengen en te verbinden ([Veranderaanpak duurzame landbouw](#)). Dit vanuit de overtuiging dat lange termijn-perspectieven niet anders dan op basis van een substantiële gezamenlijke inspanning kunnen worden gerealiseerd.

Deze innovatieve aanpak heeft onder meer het Open Netwerk Voedsel Innovatie Zuid-Holland opgeleverd, met de Zuid-Hollandse Voedsel families als zelfstandig transitie- en innovatienetwerk. Het innovatienetwerk voedt elkaar met kennis, ervaringen en inspiratie over de proeftuinen, ondersteund door het Kennisteam op de Voedsel familiebijeenkomsten.

Uitvoeringsresultaten 2019

“Onze Zuid-Hollandse Voedsel familie is een onafhankelijke kraamkamer van vernieuwende praktijken, ideeën en concepten.”

Kennis- en Ontwikkelprogramma

Het Kennis- en Ontwikkelprogramma (Kennisteam) heeft de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Impactverkenningen van de proeftuinen;
- Kennisondersteuning aan de proeftuinen;
- Bijdragen leveren aan concretiseren toekomstbeelden en transitiepaden;
- Bijdragen aan het Oogstfeest in workshops, oogsten van kennis-resultaten, verslaglegging;
- Kennis ontwikkelen en kennis delen via de Voedsel familiebijeenkomsten;
- Reflexieve monitoring van de proeftuinen en het programma als geheel via de dynamische leeragenda;
- Kennisteam-bijeenkomsten (sturing en coördinatieprogramma);
- Notitie Lessen uit de proeftuinen.

Netwerkopbouw Jong Leren Eten

De doorlopende samenwerking met het programma Jong Leren Eten vanaf 2017 draagt bij aan de doelen van duurzame landbouw. Activiteiten zijn gericht op o.a. netwerkopbouw en wordt uitgevoerd door makelaars in Zuid-Holland. Het programma maakt onderdeel uit van een landelijk programma Jong Leren Eten van het ministerie van Economische Zaken (www.jonglerenet.nl).

In de Begroting van 2018 is een begrotingssubsidie van € 0,3 mln beschikbaar gesteld voor het Programma Jong Leren Eten (www.JongLerenEten.nl) voor de jaren 2018-2020 op basis van het gezamenlijke Werkplan 2018-2020. In 2019 is het activiteitenplan van 2019 uitgevoerd en verder gegaan met de ondersteuning en samenwerking met het Programma Jong Leren Eten in combinatie met het netwerk Voedsel families. Deze activiteiten moeten goed bij elkaar aansluiten. De uitvoering van de activiteiten wordt gedaan door makelaars van het programma. Door wisseling van de makelaars in onze provincie heeft er in 2019 een vertraging van de voorgenomen activiteiten plaatsgevonden.

Innovatielab Voor de Oogst van Morgen

Participeren in het innovatielab Voor de Oogst van Morgen, een landelijk netwerk voor transitie van het landbouw- en voedselsysteem. Aan dit Innovatielab nemen provinciale medewerkers en 8 deelnemers uit het Innovatienetwerk Zuid-Hollandse Voedselfamilies deel.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	4.179	4.471	1.014	-390	5.096	6.713	-1.618
Baten	1.487	1.677	584	-265	1.996	2.708	-712
Totaal baten en lasten	2.692	2.794	431	-125	3.100	4.005	-906

Taak 1.5.3 Faciliterenaanvragen kavelruil

Product 1.5.3-1 Faciliterenaanvragen kavelruil

Omschrijving

De provincie subsidieert kavelruilprojecten in de grondgebonden landbouw. Door middel van kavelruil wordt de agrarische structuur verbeterd, wat bijdraagt aan de efficiëntie van de bedrijfsvoering en daarmee aan de continuïteit van de agrarische sector als economische sector.

Uitvoeringsresultaten 2019

In 2019 is verder gegaan met de stimulering en ondersteuning van de kavelruil, wat heeft geresulteerd in een kavelruil van 12 hectare bij 4 deelnemende agrarische bedrijven binnen het kavelruilproject Alblasterwaard Oost. In 2019 zijn veel projecten uit voorliggende jaren financieel afgerond en nieuwe kavelruilprojecten voor de komende jaren opgestart, waardoor weinig kavelruilen zijn gepasseerd bij de notaris in 2019. Daarnaast heeft het kavelruilproject in de Hoeksche Waard helaas niet geleid tot een daadwerkelijke kavelruil, doordat deelnemers toch zijn afgehaakt.

Financiële verantwoording

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2018	Primaire Begroting 2019	Wijziging Voorjaarsnota	Wijziging Najaarsnota	Bijgestelde Begroting 2019	Rekening 2019	Vergelijk Begroting na wijziging Rekening
Lasten	123	410	0	-150	260	-47	307
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	123	410	0	-150	260	-47	307

Bijlagen

Bijlage 1 Financiën POP 3

Onderstaande tabel geeft de nadere specificatie van de totale POP3-budgetten in de begroting van PZH weer. Deze beslaan de doelen 1-2, 1-4 en 1-5. Doel 1-2 valt buiten de scope van het PZG, volledigheidshalve wordt dit echter toch in deze tabel weergegeven.

Subsidieparagraaf (bedragen x € 1.000)	Doelen	Financiële bron	2019			Cumulatief 2017 t/m 2025		
			Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
P3 m2.1a Trainingen en demonstraties	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	64	47	17	719	122	597
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	185	0	185
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	74	74	0
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Reserve UPG 40	64	47	17	220	47	173
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Bijdragen van derden algemeen	32	0	32	139	0	139
	Totaal			160	94	66	1.336	243
P3 m2.1b Trainingen water internat.	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	EU bijdragen algemeen	242	323	-82	669	524	145
	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	30	-30	0	30	-30
	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	Bijdragen van derden algemeen	0	82	-82	81	162	-82
	Totaal		242	435	-193	749	716	33
P3 m2.2b Fys.inv.water internat.	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	EU bijdragen algemeen	0	0	0	31	0	31
	Totaal		0	0	0	31	0	31
P3 m2.3 Fys inv verduurz jonge agr	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	300	0	300	893	0	893
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	294	0	294
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	300	234	66	441	375	66
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Reserve UPG 40	0	0	0	300	0	300
	Totaal		600	234	366	1.927	375	1.553

Subsidieparagraaf (bedragen x € 1.000)	Doelen	Financiële bron	2019			Cumulatief 2017 t/m 2025		
			Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
P3 m2.5a Niet-prod invest biodiversi	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	EU bijdragen algemeen	900	852	48	3.058	977	2.081
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Groene ambities	0	0	0	602	0	602
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	UPG 40 Hoofdpijnenakkoord	225	225	0	350	350	0
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Reserve UPG 40	675	655	20	2.075	655	1.420
	Totaal		1.800	1.731	69	6.086	1.981	4.104
P3 m2.5b Niet-prod invest hydro PAS	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	EU bijdragen algemeen	0	0	0	182	0	182
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Groene ambities	0	0	0	186	0	186
	Totaal		0	0	0	368	0	368
P3 m2.6a Niet-prod inv. Water	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	Bijdragen van derden algemeen	2.500	1.902	598	6.950	2.910	4.040
	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	EU bijdragen algemeen	6.000	4.742	1.258	15.185	8.728	6.457
	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	Provinciale middelen	0	0	0	2	2	0
	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	Groene ambities	0	0	0	260	0	260
	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	UPG 40 Hoofdpijnenakkoord	300	81	219	312	92	219
	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	Reserve UPG 40	0	0	0	1.520	0	1.520
		Totaal		8.800	6.725	2.075	24.228	11.731
P3 m2.6b Niet-prod inv Water interna	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	EU bijdragen algemeen	0	0	0	49	0	49
	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	Provinciale middelen	0	232	-232	0	232	-232
		Totaal		0	232	-232	49	232

Subsidieparagraaf (bedragen x € 1.000)	Doelen	Financële bron	2019			Cumulatief 2017 t/m 2025		
			Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
P3 m2.7a Samenwerken innovaties	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	1.250	1.580	-330	5.150	2.803	2.348
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	150	0	150
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	729	729	0	1.910	1.910	0
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Reserve UPG 40	521	950	-429	3.051	950	2.101
	Totaal		2.500	3.259	-759	10.261	5.663	4.598
P3 m2.7b Samenwerken innovat water	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	EU bijdragen algemeen	30	30	0	105	105	0
	DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	Bijdragen van derden algemeen	30	30	0	105	105	0
	Totaal		60	60	0	210	210	0
P3 m2.8 Europees Innovatie Partnersc	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	60	59	1	97	88	9
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	29	29	0
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	8	0	8
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Reserve UPG 40	60	59	1	60	59	1
	Totaal		120	117	3	194	176	19
P3 m3 Leader	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	476	297	178	1.851	513	1.338
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	934	0	934
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	230	236	-7	530	536	-7
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Bijdragen van derden algemeen	110	123	-13	202	202	0
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Reserve UPG 40	0	0	0	423	0	423
	Totaal		816	657	158	3.939	1.251	2.689
P3 Uitvoeringskosten	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Bijdragen van derden algemeen	100	0	100	261	61	200
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Provinciale middelen	0	0	0	8	8	0
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	12	-12	2.635	657	1.978
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	750	1.445	-695	1.608	2.303	-695
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	0	324	-324	0	324	-324
	Totaal		850	1.781	-931	4.512	3.353	1.159

Subsidieparagraaf (bedragen x € 1.000)	Doelen	Financiële bron	2019			Cumulatief 2017 t/m 2025		
			Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
P3m2.2aFys inv innovatie agrarisch	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Groene ambities	0	0	0	324	0	324
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	EU bijdragen algemeen	200	145	55	1.205	592	613
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	575	575	0
	DOEL 1-5 Duurzame landbouw	Reserve UPG 40	200	212	-12	460	212	248
	Totaal		400	358	42	2.564	1.379	1.186
TOTAAL (exc lbijdrage wp)			16.347	15.684	663	56.456	27.310	29.146

Subsidieregeling Natuur- en Landschapbeheer (SNL)

Subsidieparagraaf (bedragen x € 1.000)	Doelen	Financiële bron	2019			Cumulatief 2017 t/m 2025		
			Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
SNL Agrarisch natuurbeheer	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Provinciale middelen	2.773	2.183	590	19.490	4.000	15.489
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	EU bijdragen algemeen	3.506	4.336	-830	21.435	12.443	8.992
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	DE-I Uitm.prov.f.Natuur	0	0	0	1.102	1.102	0
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Bijdragen van derden algemeen	320	215	105	1.721	656	1.065
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Groene ambities	0	0	0	-1	-1	0
	Totaal		6.599	6.735	-136	43.746	18.200	25.546
SNL natuurbeheer	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Provinciale middelen	11.106	10.584	522	93.384	20.894	72.490
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	DE-I Uitm.prov.f.Natuur	0	0	0	8.858	8.858	0
	DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	Groene ambities	0	0	0	5.347	5.347	0
	Totaal		11.106	10.584	522	107.589	35.099	72.490
TOTAAL (exc lbijdrage wp)			17.705	17.319	386	151.334	53.298	98.036

Subsidies SNL naar begrotingsdoel:

Provinciaal doel (bedragen x € 1.000)	2019			Cumulatief 2017 t/m 2025		
	Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
DOEL 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	9.102	7.452	1.649	25.267	12.890	12.377
DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	1.800	1.731	69	6.453	1.981	4.472
DOEL 1-5 Duurzame landbouw	5.446	6.500	-1.055	24.735	12.439	12.297
Totaal	16.347	15.684	663	56.456	27.310	29.146

Pop3 uitvoeringsprogramma naar financieringsbron:

Financieringsbron (bedragen x € 1.000)	2019			Cumulatief 2017 t/m 2025		
	Budget	Realisatie	Ruimte	Budget	Realisatie	Ruimte
Bijdragen van derden algemeen	2.772	2.137	635	7.737	3.440	4.297
EU bijdragen algemeen	9.522	8.400	1.121	29.193	14.774	14.419
Groene ambities	0	12	-12	5.577	657	4.921
Provinciemiddelen	0	232	-232	10	242	-232
Reserve UPG 40	1.519	1.922	-403	8.109	1.922	6.187
UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	2.534	2.980	-446	5.829	6.275	-446
Totaal	16.347	15.684	663	56.456	27.310	29.146

Pop3 SNL naar begrotingsdoel:

(bedragen x € 1.000)	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Totaal
	2017	2018	2019	totaal	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	5.308	6.157	6.735	18.200	5.891	5.781	6.329	2.560	2.560	2.560	43.881
Totaal	5.308	6.157	6.735	18.200	5.891	5.781	6.329	2.560	2.560	2.560	43.881

UPG40

Exploitatie (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2018	Realisatie t/m 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Totaal
DOEL 1-2 - Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	12	12	300	580	940	0	0	1.832
DOEL 1-3 Recreatie en groenbeleving	6.967	15.006	6.720	1.849	107	213	0	23.895
DOEL 1-4 Natuur en biodiversiteit	125	125	225	535	865	0	0	1.750
DOEL 1-5 Duurzame landbouw	1.888	4.009	2.259	1.634	345	0	0	8.247
Subtotaal exploitatielasten	8.992	19.152	9.504	4.598	2.257	213	0	35.724
Reserve storting 01038	1.639	12.161	1.216	0	0	0	0	13.377
reserve onttrekking 01038	-990	-1.671	-720	-4.598	-2.257	-213	0	-9.459
Totaal	9.641	29.641	10.000	0	0	0	0	39.641

Bijlage 2 Groene reserve

Onderwerp:	Groene ambities
Inhoud en doel	Het onderdeel Groene ambities binnen programmareserve 1 is bestemd voor het provincialeaandeel in het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG).
Func tie	Spaar
Voeding	Programmabudget 50% en financ iëleruimte 50%
Besluitvorming/instellingsjaar	Voorjaarsnota 2007
Looptijd	2038
Toelich tingonttrekkingen	<p>In totaal wordt € 53,8 mln onttrokken aan de reserve voor de dekking van lasten voor diverse activiteiten. Dat betreft onder andere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Middelen onttrokken om te storten in de reserve NatuurNetwerk Nederland € 34,2 mln, • Realisatie, ontwikkeling en beheer recreatievoorzieningen € 6,5 mln (waarvan Recreatievoorzieningen € 2,4 mln, Recreatiegebieden € 1,5 mln, Landschapstafels € 1,5 mln, Routenetwerken € 1,1 mln), • Weidevogel maatregelen € 7,7 mln (waarvan motie 725 'Winst voor weidevogels' € 0,6 mln en weidevogelkerngebieden € 7,1 mln), • Biodiversiteit € 1,3 mln (waarvan € 1,1 mln voor Faunabeheer/Faunafonds en € 0,2 mln algemeen), • Landbouw € 3,6 mln (waarvan € 2,2 mln oude ILG-subsidieregelingen, € 1,2 mln lanbouwbeleid, Groene Cirkels en algemeen, € 0,2 mln voedselfamilies/jong leren eten), • Overige € 0,5 mln.
Toelich tingtoevoegingen	<p>In totaal wordt € 7 mln gestort in de reserve. Dat betreft onder andere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • € 1,8 mln aan ontvangen rijksmiddelen voor KlimaatSlimme Landbouw en de Regiodeal Bodemdaling, • € 1,8 mln niet aangewende middelen uit 2018 op diverse onderdelen gestort in de reserve (beklemd deel van de Jaarrekening 2018), • € 2,6 mln vrijval van een opgeheven reserve (€ 1,6 mln) en overboeking uit een andere reserve (€ 1 mln), • € 0,7 mln vrijvallende frictiekosten, • € 0,1 mln diverse kleine posten.
Toelich tingbeklemdheid	<p>Van het saldo van de reserve Groene Ambities is € 11,2 mln juridisch verplicht. Daarnaast is deze reserve voor € 9,2 mln bestuurlijk verplicht.</p> <p>In het deel bestuurlijke verplichting is de dekking opgenomen voor een verplichtig voor Langsingeland van € 0,8 mln en € 0,7 mln verwerving en bijkomende kosten in het kader van de aanleg de groenzone die nog niet in de begroting verwerkt zijn. De afkoop van het beheer in het kader van overdracht van recreatiegebieden is opgenomen onder bestuurlijke verplichtingen m.u.v. de Nieuwe Dordtse Biesbosch. Deze laatste moet nog in de begroting verwerkt worden</p>

Onderwerp:	Beheerplannen Natura 2000 / PAS
Inhoud en doel	Doel is activiteiten te bekostigen, in het kader van Natura-2000 de uitvoering van de (met elkaar samenhangende) beheersplannen en -maatregelen Programmatische Aanpak Stikstof. Conform de Decemercirculaire 2014 zijn er middelen vanuit het Rijk beschikbaar gesteld voor dit doel.
Func tie	Spaar
Voeding	Programmabudget
Besluitvorming/instellingsjaar	Jaarrekening 2012
Looptijd	2027

Toelichtingonttrekkingen	Niet van toepassing.
Toelichtingtoevoegingen	De niet aangewende middelen uit 2018 van € 0,8 mln zijn gestort in de reserve (beklemd deel van de Jaarrekening 2018).
Toelichtingbeklemdheid	In deze wet is opgenomen dat Gedeputeerde Staten verantwoordelijk zijn voor het treffen van (instandhoudings) maatregelen die zijn vastgelegd in de Natura 2000 beheerplannen. Op grond van die wettelijke taak zijn alle middelen bestuurlijk beklemd. Vanaf 2022 zullen voor de tweede PAS-periode nieuwe verplichtingen worden vastgelegd en verwerkt in de begroting. In de periode 2020-2024 zullen diverse tussenevaluaties plaatsvinden en zullen de Natura 2000 beheerplannen voor de tweede en derde beheerplanperiode worden vastgesteld.

Onderwerp:	Vlietland
Inhoud en doel	Deze programmareserve is bedoeld voor het financieren van de (proces)kosten van het project Vlietland / Meeslouwerplas.
Func tie	Spaar
Voeding	Voormalige OVP Vlietland
Besluitvorming/instellingsjaar	Jaarrekening 2012
Looptijd	2021
Toelichtingonttrekkingen	Er is € 0,1 mln onttrokken voor activiteiten in de Vlietlanden.
Toelichtingtoevoegingen	Niet van toepassing.
Toelichtingbeklemdheid	Het saldo van de reserve Vlietland per 31-12-2019 is voor € 0,2 mln programmatisch beklemd (reeds in de meerjaren programmering opgenomen). Na 2021 is nog geen concrete planning opgenomen. Met de exploitant zijn afspraken gemaakt die de reserve volledig bestuurlijk beklemmen.

Onderwerp:	Decentralisatieakkoord natuur
Inhoud en doel	In 2011 is een akkoord gesloten tussen Rijk en provincies over de decentralisatie van het natuurbeleid. Hierbij zijn afspraken gemaakt over de afwikkeling ILG, realisatie herijkte EHS en het natuurbeheer. Voor de uitvoering van dit akkoord ontvangt de provincie via het provinciefonds middelen (integratie-uitkering natuur). Via deze reserve worden deze middelen bestemd voor de uitvoering van het natuurakkoord en de aanvullend daarop gemaakte afspraken met het Rijk en in IPO-verband.
Func tie	Spaar
Voeding	Financ iële ruimte
Besluitvorming/instellingsjaar	Jaarstukken 2013
Looptijd	2021
Toelichtingonttrekkingen	In totaal is € 66,2 mln onttrokken aan de reserve. Daarvan heeft € 1,5 mln betrekking op een bijdrage aan de bochtafsnijding Delftse Schie en € 65,6 mln betrekking op een storting in de reserve NatuurNetwerk Nederland. Dit laatste is in het Kaderbesluit Groen (KBG) 2018 voorgesteld en in de Begroting 2019 verwerkt. Tenslotte is er een correctie op een eerdere onttrekking als gevolg van een lagere subsidievaststelling.
Toelichtingtoevoegingen	Niet van toepassing.
Toelichtingbeklemdheid	Het restsaldo op de reserve Decentralisatieakkoord natuur dient te worden behouden voor een doorgeschoven subsidieverplichting met betrekking tot de Oranjobonnen - gemeente Rotterdam.

Onderwerp:	Natuurcompensatie
Inhoud en doel	Als door aanleg van onder meer infrastructuur natuurwaarden verloren gaan dan moeten deze worden gecompenseerd volgens provinciaal beleid. Dat geldt zowel voor Gedeputeerde Staten als voor andere initiatiefnemers. Compensatiemaatregelen voor herstel van natuurwaarden gebeuren vaak in de vorm van aanleg natuur of natuurbeheer. Reserve Natuurcompensatie dient om de vastgestelde compensatiemaatregelen op basis van de Subsidieregeling Natuurcompensatie Zuid-Holland te dekken. Veel van deze maatregelen moeten nog gepland worden.
Func tie	Spaar
Voeding	Voormalig reserve NORAH / Voormalig reserve Zuidwestelijke Randweg Gouda-N207 / Natuurcompensatie RijnlandRoute vanuit de programmareserve 2 (Egalisatiereserve exploitatieprojecten PZI) / N210
Besluitvorming/instellingsjaar	Najaarsnota 2015
Looptijd	2028
Toelich tingonttrekkingen	De onttrekking is € 1,1 mln waarvan € 0,1 mln betrekking heeft op natuurcompensatie. De overige € 1 mln heeft betrekking op een terugstorting die gedaan moet worden in de reserve Groene Ambitie. In het verleden is € 1 mln uit de reserve Groene Ambitie gestort in de reserve Natuurcompensatie als dekking voor uitstaande verplichtingen.
Toelich tingtoevoegingen	Niet van toepassing.
Toelich tingbeklemdheid	De middelen in de reserve Natuurcompensatie zijn noodzakelijk voor de natuurcompensatie onder andere in het kader van de realisatie van de RijnlandRoute.

Onderwerp:	UPG 40
Inhoud en doel	Met het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is € 40 mln extra toegekend aan het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG). De provinciale middelen zijn in de jaren 2016-2019 op de begroting beschikbaar gesteld voor het UPG. De UPG € 40 mln middelen die in een jaar niet worden besteed, wordt op jaareinde aan deze Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord toegevoegd. De middelen blijven daarmee ter beschikking voor het UPG voor de jaren daarna. De reserve maakt het mogelijk om de € 40 mln te kunnen monitoren. Deze middelen worden ingezet voor de Landschapstafels, Groenparticipatie en POP3.
Func tie	Spaar
Voeding	Financiële ruimte (€ 40 mln UPG Hoofdlijnenakkoord 2015-2019)
Besluitvorming/instellingsjaar	Jaarrekening 2016
Looptijd	2023
Toelich tingonttrekkingen	In totaal is € 2,5 mln onttrokken waarvan € 0,4 mln voor de landschapstafels en € 2,1 mln voor landbouw (POP3).
Toelich tingtoevoegingen	In totaal wordt € 2,2 mln toegevoegd aan de reserve. Daarvan heeft € 0,2 mln betrekking op de landschapstafel en is het gevolg van een looptijdwijziging van een subsidie. € 1,9 mln en € 0,1 mln hebben betrekking op respectievelijk landbouw (POP3) en groenparticipatie en zijn het gevolg van wijzigingen bij diverse subsidie maatregelen.

Toelichting beklemndheid	<p>Het saldo van de reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord per 31-12-2019 is voor € 10,2 mln programmatisch beklemnd (reeds in de meerjaren programmering opgenomen). Met het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is € 40 mln extra toegekend aan het Uitvoeringsprogramma Groen (UPG).</p> <p>Deze middelen worden ingezet voor de Landschapstafels (€ 20 mln) waarbij de provinciale bijdrage is vastgelegd in de Meerjarenprogrammering Groen 2016-2019. Daarnaast worden de middelen ingezet voor Groenparticipatie (€ 5 mln). Het resterende deel (€ 15 mln) dient voornamelijk te worden ingezet ter dekking van de uitgaven van POP3 waarbij de provincie zich samen met de andere provincies heeft gecommitteerd om EU-subsidies, beschikbaar gesteld voor de landbouw, middels verplichte cofinanciering aan te vullen.</p>
--------------------------	--

Onderwerp:	Ontwikkelopgave Natuur
Inhoud en doel	<p>De opbrengsten van de verkopen van de gronden die de provincie heeft ontvangen van DLG/BBL worden gestort in de reserve Ontwikkelopgave Natuur. Met deze opbrengsten kunnen de aankoop en inrichting van NNN-gebieden worden gefinancierd. Door deze aparte reserve te maken kunnen de grondopbrengsten en de uitgaven ten laste van de grondopbrengsten gevolgd blijven worden. Voorheen zaten deze middelen in de OVP Ontwikkelopgave natuur, maar er is geen basis meer om de OVP te handhaven uit hoofde van het BBV (geen terugbetalingsverplichting). Daarom is het saldo van de OVP vrijgevallen bij Jaarrekening 2016 en gestort in de reserve Ontwikkelopgave Natuur.</p>
Func tie	Spaar
Voeding	Verkoopopbrengsten van Grond voor Grond gronden
Besluitvorming/instillingsjaar	Jaarrekening 2016
Looptijd	2027
Toelichting onttrekkingen	In totaal wordt € 16,3 mln onttrokken aan de reserve voor de realisatie van het NatuurNetwerk Nederland (waarvan € 0,1 mln voor Deltanatuur, € 7,9 mln voor Krimpenerwaard en Gouwe Wiericke, € 1,6 mln voor Grondtransactie en overige NNN, € 6,7 mln bijdrage aan de Groene Waterparel).
Toelichting toevoegingen	In totaal wordt € 6,8 mln gestort in de reserve. Dat betreft het saldo van de verkoopopbrengsten van Groene Grond en doorlevering van NNN-gronden.
Toelichting beklemndheid	<p>Deze reserve bevat de middelen uit de OVP Ontwikkelopgave Natuur die bij Jaarrekening 2016 is vrijgevallen, alsmede de middelen die zijn gerealiseerd met de verkoop van gronden die de provincie heeft ontvangen van DLG/BBL in het kader van het Decentralisatieakkoord Natuur. Deze middelen moeten worden ingezet ten behoeve van de realisatie van het NatuurNetwerk Nederland.</p> <p>In het Kaderbesluit Groen 2018 (d.d. 15-05-2018) zijn de bijdragen uit Beschikbare middelen (gedecentraliseerde middelen, bestaande provinciale middelen) en uit Grond (verkoop en pacht)/m 2027 begroot. De middelen uit Grond worden gereserveerd in de reserve Ontwikkelopgave Natuur.</p>

Onderwerp:	NatuurNetwerk Nederland
Inhoud en doel	De reserve wordt gebruikt om het fluctuerende kasritme op te vangen en wordt gevoed door de provinciale middelen die in enig jaar niet worden uitgegeven maar wel benodigd zijn voor het programma op een later tijdstip. Door deze reserve in te stellen wordt vermenging met andere middelen, begrotingsdoelen voorkomen.
Func tie	Egalisatie
Voeding	Uit de reserves Groene ambities en Decentralisatieakkoord Natuur
Besluitvorming/instillingsjaar	Najaarsnota 2018

Looptijd	2027
Toelichtingonttrekkingen	In totaal wordt € 2,6 mln onttrokken aan de reserve voor de realisatie van het NatuurNetwerk Nederland (waarvan € 1,5 mln voor Krimpenerwaard en Gouwe Wiericke, € 1,1 mln voor overige NNN).
Toelichtingtoevoegingen	Er wordt € 94,7 mln gestort in de reserve. Daarmee worden, zoals in het Kaderbesluit Groen (KBG '18) is afgesproken, middelen beschikbaar gesteld voor de realisatie van het NatuurNetwerk Nederland.
Toelichtingbeklemdheid	De middelen in de reserve NatuurNetwerk Nederland dienen beschikbaar te blijven voor de realisatie van het NatuurNetwerk Nederland zoals vastgelegd in het Decentralisatieakkoord Natuur. In het Kaderbesluit Groen 2018 (d.d. 15-05-2018) zijn de bijdragen uit Beschikbare middelen (gedecentraliseerde middelen, bestaande provinciale middelen) en uit Grond (verkoop en pacht)/t/m 2027 begroot. De Beschikbare middelen (gedecentraliseerde middelen, bestaande provinciale middelen) worden gereserveerd in de reserve NatuurNetwerk Nederland.

Onderwerp:	IODS
Inhoud en doel	De integrale ontwikkeling Delft-Sc hiedam (IODS) hangt samen met de verlenging van de Rijksweg A4 in deze regio. De provincie heeft een rol in de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit in dit gebied, als de A4 verlengd wordt. De IODS-partners hebben afgesproken dat alle werkzaamheden gelijktijdig zullen aanvangen, in 2011. In de programmareserve zitten middelen voor de uitvoering van de versterking van de ruimtelijke kwaliteit die uit de programmareserve onttrokken worden.
Func tie	Spaar
Voeding	Financ iële ruimte
Besluitvorming/instellingsjaar	Jaarrekening 2004
Looptijd	2020
Toelichtingonttrekkingen	Er is € 1,4 mln onttrokken aan de reserve waarvan € 1 mln voor de bijdrage aan de N468 en de overige € 0,4 mln ten behoeve van de IODS.
Toelichtingtoevoegingen	Er is € 0,7 mln gestort in de reserve. Dit betreft het beklemdde Jaarrekeningresultaat 2018 dat ontstond als gevolg van doorgesc hovenactiviteiten.
Toelichtingbeklemdheid	Van het saldo van de reserve IODS is € 1,1 mln juridisch verplicht. De gehele reserve is bestuurlijk verplicht om de afspraken, vormgegeven in het IODS-convenant, tussen Rijk, provincie Zuid-Holland, lokale overheden en versc hillendemaatschappelijke organisaties te dekken.

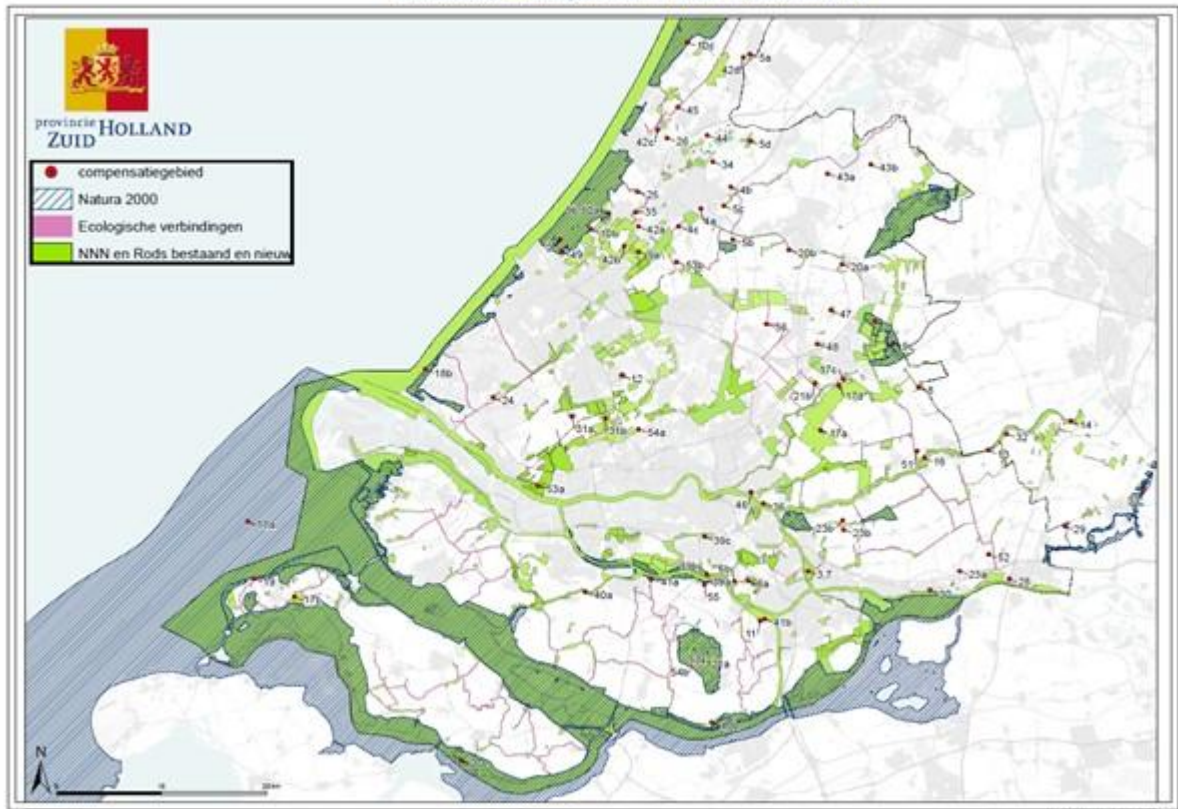
De meerjarige uitwerking van het resultaat op de reserves zal worden verwerkt met de Voorjaarsnota 2020.

Bijlage 3 Groencompensatieprojecten

Groencompensatiegebieden in Zuid- Holland in 2019

Voortgangsrapportage PZG 2019: realisatie groencompensatieprojecten

Uitgevoerd 1997-2018: Zie beantwoording technische vragen van de PvdD over natuurcompensatie d.d. 10-09-2015 en Voortgangsrapportages PZG 2016-2018

Kaart	Compensatieplichtig plan of project (gemeente)	U	Ingreepgebied	Compensatieopgave		Compensatiegebied	Opmerkingen
				fysiek	kwalitatief		

Uitgevoerd 2019: initiatiefnemer provincie Zuid-Holland

17c-d	N207 Zuidwestelijke Randweg Gouda	J	Polder Veerstablok	20,5 ha		Polder Veerstablok (Veenweidepark)	Landschappelijke inpassing, watercompensatie en compensatie leefgebieden beschermde soorten. Dit compensatiegebied bestaat uit twee delen en is reeds in 2016 en 2017 ingericht, maar was abusievelijk nog niet eerder gerapporteerd. Deelgebied 17c (13,6 ha) is in 2017 verkocht aan het Zuid-Hollands Landschap. Deelgebied 17d (6,7 ha) is in 2020 in tijdelijk beheer gegeven aan het Beheercollectief Krimpenerwaard i.o. en zal in 2022 in erfpacht aan dit collectief worden overgedragen.
-------	-----------------------------------	---	--------------------	---------	--	------------------------------------	--

In uitvoering 2019: (mede)initiatiefnemer provincie Zuid-Holland

Geen	
------	--

In voorbereiding 2019: (mede)initiatiefnemer provincie Zuid-Holland

Geen

Uitgevoerd 2019: initiatiefnemer Rijk, gemeenten, waterschappen of particulieren

6 (1)	Aanleg HSL-zuid (Zwijndrecht)	J	Devel en Develoever (NNN)	6,6 ha		Develoever	Zie ook beantwoording statenvragen nr. 3123 d.d. 31-01-2016 en project 6 (2). Initiatiefnemer Ministerie van I&M. De realisatie van dit deel van de compensatieverplichting is overgedragen aan Staatsbosbeheer. De inrichting van het natuurcompensatiegebied (6.6 ha) is eind 2018 van start gegaan en in 2019 afgerond.
-------	-------------------------------	---	---------------------------	--------	--	------------	--

In uitvoering 2019: initiatiefnemer Rijk, gemeenten, waterschappen of particulieren

6 (2)	Aanleg HSL-zuid (Zwijndrecht)	J	Develbos, Polder Hooge Nesse (R)	12,1 ha		Polder Het Buitenland van Heerjansdam	Zie ook beantwoording statenvragen nr. 3123 d.d. 31-01-2016 en project 6 (1). Initiatiefnemer ministerie van I&M. De realisatie van dit deel van de compensatieverplichting is destijds in eerste instantie overgedragen aan Staatsbosbeheer. In 2017 hebben de provincie, gemeente Zwijndrecht en Staatsbosbeheer afspraken gemaakt over een alternatieve invulling van de recreatiecompensatie onder verantwoordelijkheid van gemeente Zwijndrecht. De daarvoor benodigde grondruil zal in het voorjaar van 2020 plaatsvinden. Medio 2020 kan dan een start worden gemaakt met de inrichting van het recreatiecompensatiegebied (12,1 ha).
34	Aanleg rondweg Voorhout, woningbouw Hooghkamer (Teylingen)	J	Polder Boekhorst (Bw)		17,6 ha	Boterhuispolder	Initiatiefnemer gemeente Teylingen. De gemeente Teylingen heeft tot 2019 39 ha grond verworven in de Boterhuispolder, waarvan ook de benodigde 17,6 ha voor natuurcompensatie. Deze gronden worden nu nog zonder voorwaarden verpacht aan agrariërs. De uitvoering van de compensatieopgave is onderdeel geworden van het project Boterhuispolder fase 2 i.h.k.v. het Gebiedsprogramma Leidse Ommelanden. De ambitie van de gemeente Teylingen is om in de Boterhuispolder uiteindelijk een weidevogelgebied van 100 ha te realiseren.
49	Kantoren en parkeerplaatsen NCIA (Den Haag)	J	Oostduinen, Meyendel (NNN)	1,26 ha		Oostduinen, Meyendel	Initiatiefnemer NATO. Overcompensatie 0,16 ha. Het compensatiegebied is ruimtelijk beschermd. Volgens het compensatieplan zal de (her)inrichting van het compensatiegebied gefaseerd worden uitgevoerd (fase 1 en 2 tot medio 2020, fase 3 en 4 vanaf medio 2020). Bij de veldcontrole door OZHZ in 2018 is gebleken dat daarmee toen slechts een beschikbare start was gemaakt.

In voorbereiding 2019: initiatiefnemer Rijk, gemeenten, waterschappen of particulieren

37	Verbreiding N11 (Zoeterwoude, Alphen a/d Rijn)	J	Rijnstreek-zuid (Bw)	9,1 ha		Nog niet bekend	Initiatiefnemer ministerie van I&M. Het beoogde compensatiegebied in de Polder Biert is verworven, maar kan daar door gebrek aan medewerking van de gemeente Nissewaard niet worden gerealiseerd. Er wordt gezocht naar een alternatief in Polder Bloemendaal.
51	Uitbreiding puttenveld grondwaterwinning Rodenhuis (Krimpenerwaard)	N	Polder Bergambacht, ten noorden van Oasen en N210 (Bw, NNN)		0,33 ha	Polder Bergambacht	Initiatiefnemer Oasen. In 2017 is door ODH een gewijzigde vergunning voor het onttrekken van grondwater en het deels verplaatsen van waterwinputten verleend. De ingreep zal voorlopig nog niet worden uitgevoerd.
52	Bedrijventerrein, windpark en ontsluiting Groote Haar (Gorinchem en Giessenlanden)	N	Polders Lang-Scheiwijk en Arkel, oostkant oksel A15-A27 (Bw)		14,1 ha	Polder Schelluinen	Initiatiefnemers gemeenten Gorinchem en Giessenlanden. De bestemmingsplannen zijn inmiddels onherroepelijk. Compensatie door aanvullend agrarisch natuurbeheer waarvoor een overeenkomst is gesloten met het Gebiedscollectief Alblusserwaard-Vijfheerenlanden. Uitvoering daarvan is weer gekoppeld aan de realisatie van de aansluiting Schelluinen de verbreding van de A27 waarmee naar verwachting pas in 2022 gestart zal worden.
53a-c	Blankenburgverbinding (Vlaardingen, Rotterdam)	U	De Rietputten (NNN), Aalkeetbuitenpolder (Bw)	15,7 ha	5,9 ha	Waterharmonica bij de Rietputten, ecologische verbinding Starrevaart - Zoetermeerse Meerpolder en Oudeland van Strijen	Initiatiefnemer ministerie van I&W. Het Tracébesluit is in 2016 genomen. Er zijn in 2019 door de initiatiefnemer twee uitvoeringsovereenkomsten gesloten, één met Rijkswaterstaat voor de aanleg van de compensatiegebieden in de ecologische verbinding Starrevaart - Zoetermeerse Meerpolder (3,2 ha) en het Oudeland van Strijen (5,9 ha) en één met het Hoogheemraadschap van Delfland voor de aanleg van de waterharmonica aansluitend op de Rietputten (12,5 ha). De compensatie zal uiterlijk in 2024 gereed zijn.
54a-b	Aansluiting A13/A16 (Rotterdam)	U	Polder Schieveen (NNN, Bw)	13,4 ha	4,7 ha	Oudeland van Strijen en Polder Schieveen	Initiatiefnemer ministerie van I&W. Het Tracébesluit is in 2016 genomen. Naast de natuurcompensatie worden ook nog enkele extra ('bovenwettelijke') inpassingsmaatregelen uitgevoerd zoals een breed recreaduct tussen de Vlinderstrik en het Schiebroekse Park. Er is begin 2020 door de initiatiefnemer met Rijkswaterstaat een uitvoeringsovereenkomst gesloten voor de inrichting van beide compensatiegebieden. De compensatie zal uiterlijk in 2024 gerealiseerd zijn.
55	Windpark Oude Maas (Hoeksche Waard)	N	Buitenzomerlanden, 'Mollenbos' (NNN)	0,26 ha		Polder De Buitenzomerlanden	Initiatiefnemers Renewable Energy Factory (REF) en Eneco. Windpark langs de Oude Maas met vijf windturbines. Het bestemmingsplan en het natuurcompensatieplan zijn in september 2017 door de toenmalige gemeente Binnenmaas vastgesteld. De natuurcompensatie is ondergebracht in de visie op het nieuwe natuur- en recreatiegebied in de Polder De Buitenzomerlanden. Het gaat om de fysieke compensatie voor de plaatsing van één windturbine in het NNN. Daarnaast zullen er in het natuurgebied nog een aantal maatregelen worden genomen om de kwaliteit verder te verbeteren. De afspraken tussen de gemeente en de projectontwikkelaar over de uitvoering van het natuurcompensatieplan zijn vastgelegd in een eerdere overeenkomst. Voor het gehele windpark zal bovendien nog 2,5 ha boscompensatie gerealiseerd worden. De boscompensatie zal landen in het Kooimansland ten westen van de Heinenoordtunnel.

	Legenda
--	----------------

K	Kaart groencompensatiegebieden in Zuid-Holland
17b	nummer op kaart

U	Stand van zaken uitvoering compensatieplichtig plan of project
J	Uitgevoerd
N	Nog niet uitgevoerd
U	In uitvoering

	Ingreepgebied
NNN	Natuurnetwerk Nederland
N2000	Natura 2000-gebied
Bw	Belangrijk weidevogelgebied
R	Recreatiegebied